

Dalia Dilytė

ALBERTO VIJŪKO-KOJALAVIČIAUS
LIETUVOS ISTORIJOS NARATYVO BRUOŽAI

Anotacija. Kaip ir visuose visų laikų ir visų tautų istorijos kūriniuose Alberto Vijūko-Kojalavičiaus *Lietuvos istorijoje* vyrauja pasakojimas. Apibūdinimas „pasakojimas“ apima įvairius dėstymo būdus, nes įvykių, atsitikimų, personažų veiksmų ir jausmų atpasakojimas Kojalavičiaus kūrinyje nėra vienaarūšis. Pateikiamame straipsnyje tiriamas jo formų bei temų margumynas ir tą įvairovę struktūrinantys vientisybės principai. Bandoma nustatyti, kokiais pagrindiniais faktoriais remiasi šio kūrinio naratyvas.

Raktažodžiai: Lietuvos (lotynų) literatūra; Albertas Vijūkas-Kojalavičius; naratyvas.

DŽIUGINANTI ĮVAIROVĖ

Romėnai, perėmę iš graikų posakį, teigiantį, kad įvairovė džiugina („varietas delectat“ – Cic. *De nat.* I, 9, 22; Varro, *L. l.* IX, 3 3; Phaedr. II, *Pr.* 10), įvairovės principą laikė svarbiu kūrybos kriterijumi. Ciceronas į Romą atvykusio graikų filosofo Filono dėstytus teiginius itin teigiamai vertina dėl temų įvairovės ir didingumo: „rerum ipsarum varietas et magnitudo summa me delectatione retinebat.“¹ To paties principo laikėsi ir istorijos kūrėjai. Idant išvengtų monotonijos, Livijus, Tacitas ir kiti istorijos rašytojai stengiasi kaitalioti pasakojimo būdą ir tempą, į neutralų dėstymą įterpti įdomybių, dramatiškų ar komiškų

¹ Cic. *Brut.* 306: „temų įvairovė ir didingumas prikaustė mane, teikdami nepa-parasto malonumo.“ Šią ir kitas antikinių autorių citatas vertė straipsnio autorė.

epizodų². Kojalavičius elgiasi lygiai taip pat. Jo *Lietuvos istorija* yra nenuobodus, prikaustantis skaitytojo dėmesį kūrinys. To autorius pasiekia, pateikdamas įvairaus stiliaus ir įvairių temų pasakojimus.

P a s a k o j i m o b ū d o v a r i a n t a i. Pradėti reikėtų nuo paprasto, lakonišką metraščių ir kronikų stilių mėgdžiojančio pasakojimo būdo. Jo pavyzdžių randame jau antikinėje istoriografijoje. Štai Livijus trumpai išdėsto įvairias vienu metų naujienas: „Deinde M. Valerius, Sp. Verginius consules facti. Domi forisque otium fuit; annona propter aquarum intemperiem laboratum est. De Aventino publicando lata lex est. Tribuni plebis iidem refecti.“³ Penkiaais sakiniiais čia pranešama apie penkis tarp savęs visiškai nesusijusius įvykius. Tokį tekstą galime vadinti pranešimų tekstu.

Lygiai tokio pat pobūdžio teksto, glausto, sauso trumpučių sakinių analų ir kronikų pranešimo stiliaus Kojalavičiaus *Lietuvos istorijoje* nėra. Tačiau retsykais galime rasti panašaus, vienas su kitu niekaip kitaip, tik chronologiškai susietų įvykių išvardijimo:

Sequens annus fuit a Moscis quietus, a Prussis turbulentus, a Scytis plane funestus. Accessit mors Alberti Radivili Antistitis Vilmensis, viri tota Republica celebratissimi, tum omni alio pietatis genere, tum maxime in egenos, unde et Eleemosynarii agnomen populari consensu meritis est. Scytae Tauricani vastatis aliquot provinciis Sokalum usque progressi, exusta civitate cum strage formidanda reliquis locis imminebant.⁴ (Ko. II, 374)

² Erich Burck, „Wahl und Anordnung des Stoffes. Führung der Handlung“, in: *Wege zu Livius*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1967, p. 331–351; Inez Scott Ryberg, „Die Kunst der versteckten Anspielungen bei Tacitus“, in: *Tacitus*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1969, p. 60–88; Тамара Кузнецова. Татьяна Миллер, *Античная эпическая историография*, Москва: Наука, 1984, p. 137–160.

³ Liv. III, 31, 1: „Paskui konsulais išrinkti Markas Valerijus ir Spurijus Verginijus. Šalies viduje ir išorėje buvo ramu; dėl potvynių vargta su duonos stygiumi. Išleistas įstatymas dėl teisės Aventine gyventi visiems. Liaudies tribūnų pareigos pratęstos tiems patiems asmenims.“

⁴ *Historiae Lituanae pars prior. De rebus Lituorum ante susceptam Christianam Religionem coniunctionemque Magni Lituaniae Ducatus cum Regno Poloniae libri novem*, auctore P. Alberto Wiuik Koialowicz, Soc. Iesu S. T. H. D., Dantisci: Sump-tibus Georgii Försteri, 1650. *Historiae Lituanae a coniunctione Magni Ducatus cum*

Turime trimis frazėmis išvardytus penkis įvykius, bet jie išdėstyti išsamiau, ilgesniais nei Livijaus sakiniiais. Pirmojo sakinio stilius yra lakoniškas, tačiau niekaip nedrįstume jo pavadinti sausu dėl jame pavartotos retorinės gradacijos figūros: metai santykių su maskvėnais aspektu buvo ramūs („quietus“), santykių su kryžiuočiais aspektu – sumaištingi („turbulentus“), o santykių su skitais aspektu – pražūtingi („funestus“, būdvardis padarytas iš žodžio „funus“ – „laidotuvės“). Visi trys būdvardžiai laikui apibūdinti vartoti dar antikinių rašytojų: „tempora quieta“ – „ramūs laikai“ (Cic. *Ad fam.* IX, 8, 2), „turbulentior annus“ – „sumaištingesni metai“ (Liv. II, 61, 1), „diem funestum“ – „pražūtingą dieną“ (Cic. *Pro Sest.* 27). Kojalavičius, gražiai juos sulaipsniavęs, padarė sakinį vaizdingą. Antras sakinytis yra ilgesnis, matyt, todėl, kad juo pranešama apie svarbaus, autoriaus įsitikinimu, asmens mirtį. Tuo pačiu tikslu pateikiama ir trumpa jo charakteristika. Trečias sakinytis pradeda ilgesnį pasakojimą apie bandymą priešintis skitų antpuoliui. Čia skitų elgesys su užimto miesto gyventojais apibūdinamas įspūdingu junginiu „strages formidanda“ – „siaubingos skerdynės“. Tad čia išlaikyta metraščio pasakojimo forma, bet kalbama vaizdingesniu, metraščiams nebūdingu stiliumi. Tačiau tokių metraščio stiliaus pranešimų *Lietuvos istorijoje* yra mažai.

Beje, ir romėnų istorijos rašytojai, perėmę analų žanro principus, jų stilistikai artimus intarpus į savo kūrinis įdėdavo retai. Rašytojo sukurtas istorijos veikalas, senovės žmonių įsitikinimu, turėjo būti meno kūrinys, tad vien metraščių stilius čia netiko. Ciceronas sako,

Regno Poloniae ad UNIONEM eorum Dominiorum libri octo, auctore Alberto Wiiuk Koialowicz, Societatis Iesu S. Theologiae doctore, Antverpiae: Apud Iacobum Meursium, Anno M. DC. LXIX. Visos kitos citatos irgi yra paimtos iš šio leidinio. „Kitais metais ramiai laikėsi maskvėnai, audringai nerimavo kryžiuočiai, o skitai siautėte siautėte. Mirė tada Albertas Radvila, Vilniaus vyskupas, išgarsėjęs visoje valstybėje visokiais gerais darbais, o ypač labdarinomis paslaugomis vargšams, dėl to žmonės jį vadino Labdariu. Krymo skitai, nuniokoję keletą apygardų, nužygiavo iki Sokalio; sudeginę miestą ir surengę baisias skerdynes, jie rengėsi grėsmingai užpulti kitas vietoves“ (p. 645). Čia ir toliau cituojamas Leono Valkūno vertimas (Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Lietuvos istorija*, Vilnius: Vaga, 1988). Tais atvejais, kai tyrimui reikia itin tikslaus pažodinio vertimo, pateikiamos straipsnio autorės išverstos citatos. Tai nurodoma nuorodose.

kad istorijos kūrinio stilius artimas iškalbos stiliui, nes čia ir pasakojama vaizdingai, ir vietovė ar mūšis dažnai aprašoma, be to, įterpiama kalbų ir paraginimų, bet istorijos kūriniui būdinga nuosekliai plaukianti kalbėsena, o iškalba paženklinta įsismaginimo bei veržlumo ženklų (Cic. *Or.* XX, 66). Vaizdingai (Ciceronas vartoja žodį „ornate“) pasakoti pavykdavo tik įsisavinus vaizdo kūrimo techniką. Tik tuomet buvo įmanoma atskleisti dramatiškas įvykių aplinkybes, sudėtingą emocinę žmonių būseną. Kvintilianas mano, jog tai nėra lengva: „Magna virtus res de quibus loquimur clare atque ut cerni videantur enuntiare.“⁵ Jis aiškina, kad tada, kai tai pavyksta, „visas vaizdas tam tikru būdu nupiešiamas žodžiais“, arba „tota rerum imago quodam modo verbis depingitur.“⁶ Tapyti vaizdą Kvintilianas siūlo parodant visas detales. Tik taip abstraktūs žodžiai galį virsti vaizdu. Štai kaip jis pataria vaizduoti priešų užimtą miestą:

Sine dubio enim, qui dicit expugnatam esse civitatem, complectitur omnia, quaecumque talis fortuna recipit, sed in adfectus minus penetrat brevis hic velut nuntius. At si aperia haec, quae verbo uno inclusa erant, apparebunt effusae per domus ac templa flammae et ruentium tectorum fragor, et ex diversis clamoribus unus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alii extremo complexu suorum cohaerentes et infantium feminarumque ploratus, et male usque in illum diem servati fato senes; tum illa profanorum sacrorumque direptio, efferentium praedas repentiumque discursus et acti ante suum quisque praedonem catenati, et conata retinere infantem suum mater, et sicubi maius lucrum est pugna inter victores.⁷

⁵ Quint. VIII, 3, 62: „Didelis talentas yra pasakyti apie kalbamus dalykus aiškiai ir taip, kad atrodytų, jog jie tarytum matomi.“

⁶ Quint. VIII, 3, 63.

⁷ Quint. VIII, 3, 67–69: „Be abejo, sakydamas „miestas užkariautas“, žmogus apima visa, ką toks likimo posūkis aprėpia, bet šis į trumpą pranešimą panašus pasakymas mažiau įsiskverbia į jausmus. O jei atskleisi visa, kas slypi viename žodyje, pasirodys ir po namus bei šventyklas išsidriekusios liepsnos, ir smengančių stogų traškesys, ir į vieningą gausmą susilydę įvairūs šauksmai, gyventojai, vieni – nežinantys, kur bėgti, kiti – paskutinį sykį pakimbantys savųjų glėbyje, ten – kūdikių ir moterų verksmas, ten, nelaimėi, – iki šios dienos lemties išsaugoti seniai; toliau – plėšiamos ir pasaulietinės, ir šventosios buveinės, siuvą

Patardamas pateikti detales, Kvintilianas apibendrina tas vaizdo kūrimo taisykles, kuriomis ir romėnų oratoriai, ir istorikai jau vadovavosi. Štai Tacitas, galėjęs vienu sakiniu pranešti, kad romėnų kariuomenei daug vargo pridarė pelkėtoje vietovėje juos užpuolę germanai, užtrunka prie šio įvykio gerokai ilgiau. Dėmesys detalėms (liūne įklimpsta gurguolės, ir kariai sutrinka, priešai puola, sužeisti arkliai slidinėja, vadas vos nežūva, išsiveržus į sausumą, tenka statytis stovyklą, stokojant būtiniausių dalykų) leido šiam rašytojui sukurti dramatišką netikėto užpuolimo vaizdą:

Neque tamen Arminius quamquam libero incursu statim prorupit, sed ut haesere caeno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore sibi quisque properus et lentae adversum imperia aures, inrumpere Germanos iubet, clamitans: „En Varus eodemque iterum fato vinctae legiones!“ Simul haec et cum delectis scindit agmen equisque maxime vulnera ingerit. Illi, sanguine suo et lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus discere obvios, proterere iacentis. Plurimus circa aquilas labor, quae neque ferri adversum ingruentia tela neque figi limosa humo poterant. Caecina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset. Iuvit hostium aviditas, omissa caede praedam sectantium, enisaeque legiones vespascente die in aperta et solida. Neque is miseriarum finis. Struendum vallum, petendus agger, amissa magna ex parte per quae egeritur humus aut exciditur caespes; non tentoria manipulis, non fomenta sauciis; infectos caeno aut cruore cibos dividentes funestas tenebras et tot hominum milibus unum iam reliquum diem lamentabantur.⁸

grobį išsinešantys ir vėl skubiai atgal grįžtantys kariai, varomi sukaustyti grandinėmis belaisviai, kiekvienį vedami savojo plėšiko, motina, bandanti neleisti atimti kūdikio, ir nugalėtojų peštynės ten, kur daugiau naudos.“

⁸ Tac. *Ann.*, I, 65: „Arminijus, laisvai galėdamas pulti, skubiai nesiveržė, bet kai gurguolės įklimpė dumblynėje ir grioviuose, kariai sumišo, pakriko žygiavimo tvarka ir, kaip paprastai esti, kiekvienas skubėjo pasirūpinti savimi, o ausys nenoromis klausė įsakymų, liepė germanams užgriūti, šaukdamas: „Štai vėl Varas ir tos pačios lemties supančioti legionai!“ Beregint su rinktiniais kariais įsibrauna į romėnų eiles, labiausiai stengdamasis sužeisti žirgus. Šie, slidinėdami savo kraujo klanuose ir jaurioje pelkėje, išmeta raitelius, sklaido priekinius, mindo parkritusius. Daugiausia vargo buvo su ereliais: kariai negalėjo nei jų nešti prieš skrendančias ietis, nei įsmeigti purvyne. Tvarkydamas rikiuotę, Cecina nukrito nuo nudurto žirgo, priešai ėmė jį supti, bet čia puolančius atrėmė pirmasis legionas. Gelbėjo ir priešų godumas: palikę kautynes, jie vaikėsi grobio.

Kojalavičius buvo įsiklausęs į teorinius antikinių rašytojų patarimus ir išstudijavęs jų praktinio panaudojimo pavyzdžius. Todėl galime teigti, kad *Lietuvos istorijoje* vyrauja ne pranešimai, o pranešimo ženklų paženklinti pasakojimai. Autorius ne praneša ar išvardija, o plačiau ar siauriau vaizduoja įvykius. Kartais pasakojime ryškėja paprasto istorinio įvykio pranešimo nuostata, tačiau toks pasakojimas niekada nevirsta tik pranešimu, nes autorius į jį įterpia vaizdą. Kojalavičius, kaip ir Livijus, pasitelkia periodo principą ir vartoja dviejų rūšių periodinės kalbėsenos darinius. Vienos rūšies periodus sudaro keliais neilgais sakiniais arba kolais išreikšta viena mintis. Išėina ilgesni ar trumpesni pasakojimai, sukuriantys dinamiškesnio tempo įspūdį. Kitos rūšies pasakojimui būdingi periodai su ilgais, išsišakojusiais šalutinių sakinių ir dalyvinių konstrukcijų turtingais sakiniais. Abiejų rūšių pasakojimai pateikia įspūdingus, ryškius vaizdus, kurių negrožiniai veikalai paprastai neturi.

Pirmosios rūšies neilgų sakinių periodais, pavyzdžiui, yra papasakota apie Veliuonos pilies užėmimą:

Exeunte deinde Iunio, idem Henricus mille quingentorum equitum legione per Lunigediae agros praedas agit ipsaque arce ita potitus est. Caeteris circa iter ad insidias dispositis, unam tantum Ragnetanam cohortem ad ipsam praesidii portam recta contendere iubet. Praesidiarii indignam rem aestimantes contra exiguum illam manum muris se tueri mature in venientem hostem decurrunt atque iam effuso cursu impavidī insidias praetervecti erant. Tum primum hostis magno impetu consurgit, voces ac tela undique erant. Pauci, quos primum sublatu clamor retro statim egit, evaserunt, reliqui, quos audacia longius provexerat, coeuntibus utrinque cohortibus intercepti et caesi.⁹ (Ko. I, 199)

Vakarėjant legionai išsiveržė į sausą laukymę. Tačiau jų vargai dar nesibaigė: reikėjo pilti pylimą, kasti sankasą netekus didesnės dalies įnagių žemei nešti ar velėnai plėšti. Nei palapinių būriams, nei tvarsliavos sužeistiesiems. Dalydamiesi dumbliu ir krauju permirkusį maistą, aimanavo, kad užgriuvu gedulinga tamsa, kad daugybei tūkstančių žmonių atėjo paskutinė diena.“

⁹ „Vėliau, birželio pabaigoje, tas pats Henrikas su tūkstančio penkių šimtų raitelių pulku išsivarė Junigedos apylinkėmis grobį ir šit kaip užėmė pačią pilį. Išdėstęs visus kitus būrius abipus kelio pasalose, jis įsakė Ragainės būriui traukti tiesiai prie pilies vartų. Gynėjai, tardami, jog negarbinga gintis nuo tokio

Pirmuoju sakiniu autorius pasako esmę: kada buvo surengtas žygis, kas vadovavo, kiek karių dalyvavo, praneša, kad jie nusiaubė Junigedos apylinkes ir užėmė pilį. Visa tai išdėstęs, rašytojas galėjo pereiti prie kito įvykio, bet to nepadarė, nes jam rūpėjo ne tik pranešti, kad pilis buvo užimta, bet ir pavaizduoti pilies paėmimą. Todėl jis pastato vieną priešų būrį prie pilies vartų, kitus paslepia, leidžia plūstelėti pro vartus gynėjams, kurių sąmyšį liudija riksmas ir triukšmas, kilęs pasirodžius likusiems užpuolikams. Visa tai parodoma trim sakiniiais. Paskutiniojo, ketvirtojo, sakinio pabaigos mintis, tarytum apibėgusi ratu, grąžina skaitytoją į pradžią: paskutinis sakinio žodis „caesi“ semantiškai artimas pirmojo sakinio paskutiniam žodžiui „potitus est“. Tekste nėra ypatingų puošmenų, bet vaizdas stiprus.

Šį pasakojimo tipą autorius dažnai renkasi ir žygiams aprašyti. Randame daug aprašymų, panašių į šį:

Quamprimum hostis Lituania excessit, Kieystutus occultis callibus consequitur et Prussiae infesta signa infert. Vastatum Iuriemburgum, copia ingens captivorum praedaeque variae, nemine amisso abacta. Deinde contra Mareschalcum Prussiae copias duxit, qui rursus per Samogitiam vagatus, praedam inde collectam exercitu bifariam diviso deducebat. Extremum imprimis agmen et cohortes ad impedimentorum praesidia relictas, adortus hostem cecidit, praedam recepit, inde contra ipsum exercitus robur magnis itineribus cum victore milite properabat. Verum Prussi extremi agminis clade consternati citato agmine in Prussiam abiverant, multa praeda, quae fugam onerabat sparsim per viam deserta. Quievit aliquantisper Kieystutus, mox insperatus Angerborgum obsedit expugnavitque inde per vicinos agros praedas egit.¹⁰ (Ko. I, 332–333)

nedidelio būrio už tvirtovių sienų, bematant pasileido link puolancio priešo, tačiau, drąsiai išpuolę į lauką, atsidūrė tarp pasaloje tykančių karių. Tada priešai stvėrėsi ginklo, visur aidėjo šauksmai ir švilpė ietys. Paspruko nedaugelis, tik tie, kurie, išgirdę šauksmą, tuojau puolė atgal; kiti, kurie išdrįso toliau nubėgti, buvo apsiausti ir išžudyti iš abiejų pusių susitelkus priešo būriams“ (p. 167).

¹⁰ „Vos priešas pasitraukė iš Lietuvos, Kęstutis slaptomis miškų praminomis pasileido įpėdin ir užpuolė Prūsiją. Jis nuniokojo Jurgenburgo apylinkes, išsivare daugybę belaisvių ir išsigabeno visokiausio grobio, nė vieno savo kario nepraradęs. Po to nuvedė kariuomenę prieš Prūsijos maršalą, kuris, nusiaubęs Žemaitiją, gabenosi grobį, padalijęs kariuomenę dviem voromis. Iš pradžių užpuolęs ariergardinę vorą ir būrius, paliktus gurguolių apsaugai, jis sumušė

Neilgų, todėl dinamiškai skambančių sakinių tekstas tinka veiklios kariuomenės žygiui atpasakoti. Pasakojimas nėra perkrautas puošmenomis, bet nėra ir visiškai plikas. Pirmajame sakinyje pavartota metafora „infesta signa infert“ gali atrodyti labai neoriginali, vartota daugelio autorių, tačiau, antra vertus, jei ji tiko Ciceronui (Cic. *Phil.* V, 23), Cezariui (Caes. *Bell. Gall.* VII, 51, 3), Salustijui (Sall. *Cat.* 60, 2), Livijui (Liv. XXVI, 13, 11), Lukanui (Luc. III, 330) ir kitiems žymiesiems rašytojams, tai Kojalavičiui stovėti šioje eilėje yra visai garbinga. Be to, šiame sakinyje randame poetišką, dar Livijaus (Liv. XXII, 14, 8; XXXII, 11, 2; XXXV, 27, 6; XXXVI, 15, 9), ko gero, nusižiūrėtą iš Vergilijaus (Verg. *Aen.* IV, 405; IX, 383; XII, 134) žodį „callis“. Jį Kojalavičius vartoja dažnai. Čionai apdovanotas epitetu („occultis callibus“), jis, viena vertus, atskleidžia Kęstučio pasirinktą strategiją, tačiau, antra vertus, verčia šmėstelėti slaptais takais ir šunkeliais skubančios kariuomenės vaizdui. Kiti du sakiniai yra visiškai paprasti, jokių ypatingybių neturi, jie papildo pasakojimą naujomis detalėmis. Ketvirtajame sakinyje kryžiuočių pajėgų branduoliui apibūdinti autorius pasirinko gal Tacito ar Kurtijaus Rufo pasufleruotą¹¹ metaforą „robur exercitus“, pabrėžiančią ažuolišką šios kariuomenės dalies tvirtumą. Iš antikinių rašytojų Kojalavičius perėmė romėnų politinius, socialinius ir karinius terminus. Šiame tekste, be kitų terminų, susiduriame su karo leksikos žodžiu „iter“ („kelias“). Apie kariuomenės žygiavimą rašantys romėnų autoriai šį žodį vartoja vienos dienos karių nueitam atstumui nusakyti. Pagal taisykles nešuliais apsikrovusi romėnų kariuomenė per dieną nužygiuodavo 25 km, kas penki kilometrai labai trumpam, tik kokiai dešimčiai minučių, sustodama atsipūsti. Tokį atstumą Livijus vadina

priešą ir atsiėmė grobį; po to kuo skubiausiai patraukė su pergale laimėjusiais kariais prieš patį kariuomenės branduolį. Tačiau kryžiuočiai, sutrikę dėl ariergardo pralaimėjimo, skubiai pasitraukė į Prūsiją, išmėtę pakelėse gausų grobį, trukdantį bėgti. Kurį laiką Kęstutis laikėsi ramiai, tačiau neilgai trukus netikėtai apgulė Angerburgą ir užėmė, o grobį išsigabeno kaimynų žemėmis“ (p. 248).

¹¹ Tac. *Ann.* XII, 15, 1; Curt. III, 9, 2.

saikingu¹². Kartais padėtis vertė pagreitinti tempą, tada per dieną buvo nužygiuojama 30 km. Tuomet per dieną nueitas kelias buvo apibūdinamas kaip ilgas¹³. Itin skubiai žengiant, pavykdavo nueiti 45 km. Šis atstumas buvo vadinamas ilgiausiu keliu¹⁴. Kojalavičius tikriausiai nesiekia nurodyti konkretaus įveikto atstumo, bet, teigdamas „magnis itineribus“, nori pasakyti, kad Kęstučio kariuomenė žygiavo skubėdama, nu eidama per dieną tolimą kelią. Panašią mintį išsako ir kitas, romėnų daug rečiau vartotas metaforinis žodžių junginys „citato agmine“.

Kitos rūšies pasakojimui būdingi periodai su ilgais, išsišakojusiais, šalutinių sakinių ir dalyvinių konstrukcijų turtingais sakiniais. Taip papasakota apie šv. Kazimiero pagalbos stebuklą:

Vadum inquiringtibus ac prope amissa omni spe fluminis tacito agmine superandi, cum nemo esset agrestium, qui ducere vellet, repente eques iuvenis armis fulgentibus, equo atque veste candidis conspicuus, ante signa constitit atque breviter milites, ut se auderent sequi, exhortatus, incognito hactenus vado in oppositam ripam praeivit. Superato flumine iuvenis quidem ille repente disparuit, ex certis indicibus D. Casimirus Poloniae ac Lituaniae princeps creditus.¹⁵ (Ko. II, 367)

Pasakojimo esmė išsakyta vienu simetrišku periodu, kurio pirmoji pusė, protasis, kalba apie vilties tyliai, nemačiomis („tacito

¹² Liv. XXX, 12, 7: „Laelium pedibus subsequi modicis itineribus posse [...]“ („[pasakė], jog Lelijus gali su pėstininkais sekti iš paskos, įveikdamas saikingus atstumus“).

¹³ Sall. *Cat.* 57, 1: „reliquos Catilina per montes asperos magnis itineribus in agrum Pistoriensem abducit“ („likusius Katilina stačiais kalnais nuvedė į Pistorijaus apylinkes, įveikdamas per dieną didelius atstumus“).

¹⁴ Caes. *Bell. Gall.* I, 7, 1: „quam maximis potest itineribus in Galliam ulteriorem contendit“ („per dieną įveikdamas didžiausius atstumus, skuba į Šiaurės-pašalpinę Galiją“).

¹⁵ „Kai, ilgai ieškoję brastos ir jos neradę, neteko vilties įveikti upės tėkmę, nes niekur nesimatė vietinio žmogaus, galinčio pervesti, staiga priešais vėliavas sustojo jaunas raitelis ant balto žirgo, apsiginklavęs žėrinčiais ginklais ir apsvilkęs baltais drabužiais; kreipėsis į karius, jis paragino juos leistis jam iš paskos ir anksčiau jų nepastebėta brasta patraukė į kitą krantą. Kai persikėlė per upę, jaunikaitis staiga dingo, tačiau iš visokiausių ženklų visi suprato, jog tai buvo šv. Kazimieras, Lenkijos bei Lietuvos kunigaikštis“ (p. 638).

agmine“) pereiti upę praradimą. Iš Livijaus pasiskolintas junginys „tacito agmine“ šio romėnų istoriko kūrybą gerai išmanantiems skaitytojams galėjo ir gali sustiprinti liūdno nuotaikos įspūdį, nes Livijus taip apibūdina patyrusių pralaimėjimą mūšyje su romėnais samnitų atsitraukimą („tacito agmine abeunt“ – Liv. IX, 21, 5). Kulminacijos sakinytis skelbia netikėtą įvykių posūkį: jaunuolio ant balto žirgo žibėjimas ir bolavimas („armis fulgentibus“, „equo atque veste candidis“) žadina optimizmą, perėjusį į ramiai tekantį apodosį ir šio sakinio patvirtintą bei sustiprintą. Stebuklo įspūdį kuria ne tik ypatingas švytėjimas, bet ir paraleliškas staigumo akcentavimas: „repente constitit“ – „repente disparuit“.

Ilgas pasakojimas apie Kolainių pilies apsupimą, kaip ir ką tik aptartas epizodas apie šv. Kazimiero pagalbą, irgi turi peripetijos elementą, todėl yra itin dramatiškas. Peripetija – tai, pasak Aristotelio, įvykių pasikeitimas priešinga kryptimi (Arist. *Poet.* 1452 a). Štai kaip keičiasi Kolainių apgulos eiga:

Meneho imprimis Magister Prussiae circa medium Aprilem, ab obsidione Colaini, quae prima in Litvania arx Prussiam versus ad Nemenum erat, bello initium dedit. Quingenti equites e castris ad vicinorum agrorum populationem dimissi, duorum vero millium pedites oppugnationem arcis pertinaciter urgebant. Centum viginti equitum in arce praesidium erat duce Surmino, viro impigro et periculorum patiente; fortiter illi quidem insultus hostiles satis diu tulerunt neque incruentam oppugnationem hosti fecerant, cum ille aperto campo magis ad vulnera pateret, sed quia pauci in praesidio erant, carpentibus hostibus multifariam exiguas atque aegre in totam simul muri coronam suffecturas vires, magis ipsi sentiebant damnum; et iam, cum duodecim soli ex propugnatoribus absque vulnere essent, summa rei ad periculum venerat, nisi error hostium desperatae fortunae vices permutasset. Sub noctem forte redibat ex agris hostilis eques, successu et praeda laetus, neque sine tumultu; auditae a longe equorum hominumque confusae voces et sonitus venientium, speciem exercitus adventantis, ut erat, fecerunt; pedestres copiae, quae tunc extremis plane viribus in muros assaultum apparabant, fato quodam sui equitis oblitae, Litvanum ad solvendam obsidionem magno exercitu properare ratae, hostem adesse inclamant et per tumultuariam fugam deserta oppugnatione in naves

diffugiunt. Aggnito deinde errore ad obsidionem redeunt, at Surminus spatio oblato in rem suam usus, iam praesidium cum, praecipua suppellectile ex arce deduxerat, hostis arce vacua potitus et munitione omni diruta, ulterius progredi ausus non est.¹⁶ (Ko. I, 193–194)

Pirmasis pasakojimo sakiny yra istorinio pranešimo stiliaus. Čia pateikiama daug informacijos: pirmiausia pasakomas Prūsijos magistro vardas, paskui – puolimo data, puolimo objektas Kolainiai, šios pilies geografinė padėtis (arčiausiai Lietuvos esanti Prūsijos pilis). Skaitant antrąjį sakinį, iš pradžių atrodo, kad, pranešdamas priešų karių skaičių, autorius tęsia šį stiliaus principą, bet sakinio pabaiga rodo, kad pereinama prie kitokio pasakojimo stiliaus: „oppugnationem arcis pertinaciter urgebant.“ Čia pavartotas vaizdingas žodžių junginys „oppugnationem urgebant“, panašus į Tacito junginį „Civilis obsidium legionum urgebat“ (Tac. *Hist.* IV, 28), Kojalavičiaus dar aprūpintas sustiprinančiu nerimasties išpūdį žodžiu „pertinaciter“. Tad pabaigęs skaityti visą sakinį, skaitytojas suvokia, kad lietuvių

¹⁶ „Pirmiausia ėmėsi kariauti Meinhardas, Prūsijos magistras, apie balandžio vidurį apgūlęs Kolainius, arčiausiai Prūsijos Nemuno pakrantėje esančią Lietuvos pilį. Penki šimtai riterių buvo išsiųsti iš stovyklos aplinkui kaimų niototi, o du tūkstančiai pėstininkų atkakliai puolė apsuptą pilį. Gynė ją šimtas dvidešimt raitelių, vadovaujama Surmino, ryžtingo ir patyrusio vyro; narsiai ir ilgai pilies įgula atmušinėjo priešų antpuolius, neleisdama jiems be nuostolių supti tvirtovės, mat atvirame lauke šie buvo nesunkiai sužeidžiami ietimis ir strėlėmis; kadangi įgula buvo nedidelė, o priešas, puldamas iš visų pusių, nepaliaujamai sekino menkas jėgas, vos ne vos įstengiančias vienu metu užstoti visą gynybinę sieną, lietuviai patyrė didelių nuostolių; kai vos dvylika jų liko nesužeistų, pilėnams iškilo baisus pavojus, tačiau netikėta priešų klaida pakeitė padėtį, tokia, rodos, beviltišką. Kartą prietemoje su dideliu triukšmu grįžo iš aplinkinių kaimų priešų rateliai, džiūgaujanti dėl sėkmingo žygio ir prisiplėšto grobio: iš tolo pramaišiu aidėjo žmonių šauksmai ir žirgų žvangimas, pėsčiųjų žingsniai, atrodė, jog artėja kariuomenė. Pėstininkai, kurie tuo metu iš paskutiniųjų rengėsi pulti gynybines sienas ir kuriems buvo visai iš galvos išgaravusi sava raitija, pamane, jog link jų su didele kariuomene skuba lietuviai, norėdami pralaužti apsuptį, jie ėmė šaukti, kad štai čia pat priešas, metė supę pilį ir galvotrūkiškai leidosi bėgti prie laivų. Vėliau, sužinoję, jog apsiriko, sugrįžo prie pilies, bet Surminas tinkamai išnaudojo gautą atokvėpį: išvedė iš pilies įgulą ir išgabeno vertingiausias daiktus; priešas, užėmęs tuščią pilį ir sugriovęs gynybinius įrengimus, nedrįso toliau veržtis“ (p. 163–164).

piliai iškilusio pavojaus nuojautos semantika jo sąmonėje atgaliniu būdu apima ir pirmąją sakinio dalį, suteikdama priešų skaičiui grėsmingumo prasmės. Trečiojo sakinio pradžia nepraneša nieko, kas tokią nuojautą galėtų panaikinti, nes čia pasakytas gynėjų skaičius yra pernelyg mažas piliai apginti, tačiau su šiuo pranešimu kontrastuoja vado apibūdinimas, suteikiantis šiek tiek vilties. Vadas charakterizuojamas keturiais žodžiais: „viro impigro et periculorum patiente.“ Junginys „vir impiger“, vartotas Livijaus (Liv. XXIX, 32), Cicerono (Cic. *Pro Font.* 43) ir kitų autorių, pristato vadą kaip veiklų žmogų. Junginys „patiens periculorum“ yra retesnis, bet randamas vieną kartą pavartotas Tacito raštuose (Tac. *Hist.* III, 26). Jis reiškia įpratusį ar pasiryžusį kęsti pavojus, atsparų jiems žmogų. Tokio puikaus vado vadovaujamų gynėjų veiksmai silpnina priešų puolimo galią. Šiame pranešime pasirodo viduramžinis žodis „insultus“ (antikinė lotynų kalba tokio daiktavardžio neturi), bet jis stilistiškai neiškrinta iš teksto. Lygiavėrcio pasipriešinimo įspūdį palaiko ir šalia einantis žodis „fortiter“, ir priešo nuostolių apsakymas pasitelkus retorinę litotės figūrą („neque incruentam oppugnationem“), panašią į vartotą ir Livijaus („haud incruento proelio“ – Liv. II, 36, 15; „haudquaquam incruento milite suo“ – Liv. VIII, 29, 12), o tų nuostolių priežastis nurodoma šalutiniu sakiniu. Taip autorius parodo, kad susiduria dvi stiprios jėgos, kad konflikto esama išties didelio, o juk kaip tik toks konfliktas, pasak Aristotelio (Arist. *Poet.* 1452 b–1454 a), sukelia meno kūrinio suvokėjų baimę dėl veikėjų likimo ir gyvybės, žadina užuojautą jiems ir gailėstį. Tačiau nedrąsią pilies gynėjų išsigelbėjimo viltį prigesina žodelis „quidem“ ir pranešimas apie sėkmingą gynimąsi kaip apie būtąjį faktą. Jie reiškia tam tikrą įtarimą dėl gynimosi sėkmės ir palaiko nerimą, kad pilies gynėjams gali nepasisiekti. Jų sukeltus nuogaštavimus skaitytojų sąmonėje aiškiau patvirtina tolesnis tekstas. Jo leksika rodo, kad autorius buvo puikiai išstudijavęs romėnų istorikus, o, antra vertus, kaip ir jie, stengėsi kalbėti vaizdingai. Veiksmažodžio „carpere“ perkeltinę reikšmę, reiškiančią puldinėjimą,

vartoja ir Livijus, ir Tacitas, ir Cezaris (Liv. VI, 32: „extrema agminis carpere“; Liv. XXVI, 46, 6: „ab latere aut a tergo carperet agmen“; panašiai: Tac. *Ann.* XII, 32 ir Caes. *Bell. civ.* I, 63; *Bell. Gall.* III, 17, 5), žodį „multifariam“ vartoja Livijus: „multifariam scalis appositis“ (Liv. XXXVII, 5, 1). Idant išvengtų kartojimosi, Kojalavičius renkasi žodžio „oppugnatio“ sinonimą, pavartodamas karinės leksikos žodį „corona“, reiškiantį apsupimą, apsiaustį, puolimą žiedu, taip pat, kaip jį vartojo Livijus („scalas et corona capi urbem non posse“ – Liv. XXVI, 45, 5; „non corona, sed operibus oppugnare urbem“ – Liv. XXXVII, 5, 5). Grėsmės ir pralaimėjimo nuojauta čia yra išreikšta antiteze „pauci“ – „multifariam“, keliančia nerimą dėl to, kad gynėjų mažai, o priešai puola daug kur, daugelyje vietų. Pasakymas „Exiguas atque aegre suffecturas vires“ supriešintas su „totam simul muri coronam“. Junginys „magis ipsi sentiebant damnum“ skelbia nelyginant suminę visumą tos blogos padėties, kurią detalizuoja tolesni žodžiai: nurodoma, kad liko dvylika nesužeistų gynėjų (tai tikriausiai yra abstraktus skaičius, reiškiantis nedaugelį). Šiais žodžiais išsakyta nerimo ir blogos nuojautos įtampa pasiekia apogėjų sakiniu, kuriame nuskamba skaitytojų senokai nujauistas žodis „periculum“. Pasiekusi aukščiausią tašką, dramatinė įtampa nutrūksta, nes jungtukas „nisi“ praneša apie būsimą pasikeitimą, apie peripetiją, o po jo einantis sakinyš ją patvirtina. Toliau šis pranešimas detalizuojamas, pasakojimas teka ramiai, pajavairintas litotės „neque sine tumultu“. Kojalavičius vartoja įprastą istorikų, pasakojančių apie karo veiksmus, žodį „adventare“, reiškiantį artinimąsi, ypač priešų būrio artėjimą, o žodis *assultus* yra būdingas poezijai, bet vartotas ir Tacito („cum multitudo [...] hastas [...] non colligeret neque assultibus et velocitate corporum uteretur“ – Tac. *Ann.* II, 21). Jį Kojalavičius susieja su įprastu karą aprašinėjančių istorikų žodžiu „apparare“, po kelis kartus pavartotu Cezario ir Livijaus. Tai, kad priešai pamiršo savo raitiją, iš tiesų kelia nuostabą ir autoriui tenka aiškinti tik lemtimi („fato quodam“), pavartojant tuos pačius žodžius, kuriais Livijaus Scipionas aiškino savo kariams,

kad jiems lemta buvo nugalėti: „ea fato quodam data nobis sors est ut vicerimus“ (Liv. XXVI, 41, 9). Paskui būtasis pasakojimo laikas staiga baigiasi, pasirodo esamasis laikas („inclamant“, „diffugiunt“, „redeunt“), suteikiantis tekstui dinamikos ir gerai išreiškiantis tarp priešų kilusį sąmyšį. Pabaigoje sugrįžtama į ramaus dėstymo vėžes, idant tekstas susisietų su tolesniu pasakojimu.

Kaitaliojant šiuodu būdu (trumpesnių frazių ir šakotų periodų pasakojimus), nuausta pagrindinė Kojalavičiaus *Lietuvos istorijos* teksto audinio dalis.

Te m ū m a r g u m y n a s. Labai įvairų *Lietuvos istorijos* pasakojimų turinį dažnai nusako skyrelių antraštės. Jos skelbia ne tik metų nuorodas, bet ir apibūdina dėstomų epizodų turinį, išryškindamos tai, kas autoriui atrodė svarbiausia. Esama informaciją perteikiančių pavadinimų „Kiernovia, olim Lituaniae metropolis aedificatur“ (Ko. I, 39); „Stemma Magni Ducis Lituaniae“ (Ko. I, 157); „Fames in Lituania“ (Ko. II, 403)¹⁷ etc. Tačiau labai dažnai skyrelių pavadinimai patraukia skaitytojo akį ryškiu vaizdu. Pavyzdžiui, pasakojimas apie Erdvilo pergalę mūšyje su skitais pavadintas „Scythis tributum petentibus Erdvilus duas sagittas mittit“. Strėlių nusiuntimo epizodas papasakotas tik vienu sakiniu (Ko. I, 65: „Legatis imperiose vocatis, tributum negat bellum indicit et regulo donorum loco sagittas duas perferendas tradit“¹⁸), tačiau jis yra iškeltas į skyrelio pavadinimą. Tikriausiai autorius nenorėjo banalaus, tik lietuvių pergalę konstatuojančio pavadinimo, jį patraukė įspūdingas vaizdas, pabrėžiantis narsų Erdvilo išdidumą, be to, gal jis tikėjosi, kad išsilavinę skaitytojai prisimins graikų istoriko Herodoto pasakojimą (IV, 131–132) apie skitus, įdavusius savo pasiuntiniui perduoti užpuolusiam jų kraštą persų karaliui Darėjui penkias strėles, reiškiančias grasinimą sunai-

¹⁷ „Pastatoma Kernavė, kadainykštė Lietuvos sostinė“ (p. 65); „Lietuvos didžiojo kunigaikščio herbas“ (p. 140); „Badas Lietuvoje“ (p. 674).

¹⁸ „Duoklės prašantiems skitams Erdvilas siuncia dvi strėles“; „Valdingai pasišaukęs pasiuntinius, jis atsiskakė duoklės, paskelbė karą ir įteikė jų kunigaikščiui dovaną – dvi strėles“ (p. 82).

kinti kariuomenę. Panašiai ryškiu vaizdu skaitytojų dėmesį patraukia pavadinimas „Olgerdus Moscuam urbem intrat, hastam portae arcis infigit“ (Ko. I, 296)¹⁹. Kojalavičiui rūpi pabrėžti ir parodyti ypatingos drąsos ar tvirtybės pavyzdžius. Jis pasakoja juos, išskeldamas ir į skyrelių pavadinimus: „Latvingorum in bello singularis fortitudo“ (Ko. I, 122); „Quinque Lituanorum audacia insignis“ (Ko. I, 240); „Celebre constantiae exemplum“ (Ko. II, 356)²⁰. Antraštės akcentuoja ir kūrinio personažų sumanumą bei išradingumą: „Kieystuti pro patria artes“ (Ko. I, 347); „Navis crucigerorum insigni stratagemate capta“ (Ko. I, 195); „Vitoldus insigni coniugis ingenio e carcere Crevensi liberatur“ (Ko. I, 373)²¹. Krikščionių tikėjimo dalykai irgi pabrėžiami antraštėse: „Vitenes Prussiam vastat, deinde ob blasphemias voces et facta a Deo punitur“ (Ko. I, 236), „Prodigium admirandum“ (Ko. I, 342)²². Kartais antraštė akcentuoja personažo vidinę būseną: „Variis consiliis agitatus“ (Ko. II, 7)²³. Antraštės atkreipia skaitytojų dėmesį ir į neįprastus reiškinius ar šiaip įdomybes: „Samogitiae clades avenenatis verminibus“ (Ko. I, 186); „Convivium celebre praelio praemittitur“ (Ko. II, 38)²⁴.

Turinio aspektu visus pasakojimus būtų galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmajai grupei priklausytų istorijos kūriniui būtini įvykiai: žygiai, karai, mūšiai, pasiuntinybės, valdovų laišakai, valstybės veikėjų debatai, miestų ar pilių įkūrimas, dideli badai ar marai. Kitą grupę sudarytų neprivalomi istorijos kūriniui pasakojimai, atsiradę dėl siekio patenkinti skaitytojų smalsumą, juos nustebinti, suteikti jiems tam

¹⁹ „Algirdas įžengia į Maskvos miestą ir įsmeigia ietį į pilies vartus“ (p. 226).

²⁰ „Nepaprastas jotvingių narsumas“ (p. 118); „Nepaprasta penkių lietuvių narsa“ (p. 192); „Puikus išvermės pavyzdys“ (p. 629).

²¹ „Kęstučio sumanumas gelbstint tėvyne“ (p. 259); „Kariniu vyliumi pamamas kryžiuočių laivas“ (p. 164); „Nepaprastas žmonos sumanumas padeda Vytautui pabėgti iš Krėvos kalėjimo“ (p. 274).

²² „Vytenis, nuniokojęs Prūsiją, už šventvagiškus žodžius ir darbus nubaudžiamas Dievo“ (p. 189); „Nuostabus atsitikimas“ (p. 255).

²³ „Visokiausi sumanymai neduoda jam ramybės“ (p. 307).

²⁴ „Žemaitija kenčia dėl nuodingų kirmėlių“ (p. 159); „Prieš mūšį iškelia šaunią puotą“ (p. 336).

tikro malonumo. Tai pasakojimai apie neįprastus tam metų laikui orus, keistenybes, šventes, didikų pokylius, vestuves ir kitokias iškilmes. Šiai grupei galima priskirti ir istorijos kūriniui nebūtinus pasakojimus apie stebuklus, liudijančius Dievo ar krikščioniškojo tikėjimo galią.

Pirmajai pasakojimų grupei priskirtini mūšių aprašymai. Kojalavičius, kaip ir daugybė kitų istorijos kūrinių autorių, pamini arba aprašo įvairių rūšių mūšius: pilių, tvirtovių ir karo stovyklų apsiaustis ir šturmus, išpuolius iš pilių, tvirtovių, karo stovyklų bei kitų įtvirtintų objektų, įvairius žygiuojančių kariuomenių ar taikingų gyvenviečių antpuolius ir gynybą. Vieną mūšių tipą sudarytų mūšiai atvirame lauke. Apie daugelį atviro kovos lauko kautynių *Lietuvos istorijoje* tik pranešama, o pavaizduota per trisdešimt. Palyginus jų aprašymus, galima įžvelgti, jog visi 32 vaizdai pateikti laikantis tam tikros schemos. Dažniausiai vaizdas susideda iš trijų elementų: aprašomi įvykiai mūšio lauke prieš susiduriant su priešu, kariuomenių rikiavimosi tvarka, mūšio eiga. Tačiau būtina pabrėžti, kad minėtoji schema anaipso nevaržo autoriaus: nėra dviejų vienodų mūšių aprašymų. Taip atsitiko ne tik todėl, kad iš tiesų negalėjo būti dviejų identišκών kautynių, bet ir dėl vienodybės vengiančio autoriaus talento. Vienur jis praleidžia vieną ar net du minėtus schemos elementus, kitur panaudoja visus tris, bet suteikia jiems skirtingas teksto proporcijas. Mūšio kovos lauke aprašymą paprastai įrėmina kartais abiejų susikausiančių kariuomenių, o dažniau vienos (paprastai – lietuvių) žygiavimo į kautynių vietą vaizdas ir mūšio rezultatų pranešimas: nurodoma, kas nugalėjo, kokios naudos (belaisvių skaičius, grobis) ir kokių nuostolių turėjo abi kariuomenės.

Garsaus ir reikšmingo Lietuvos istorijai Žalgirio mūšio kovos lauko epizodas Kojalavičiaus kūrinyje susideda iš dviejų apylygių, maždaug po 25 eilutes teksto turinčių dalių. Pirmą dalis pateikia įvykių mūšio lauke iki kariuomenių susidūrimo vaizdą, o antroje aprašyta mūšio eiga. Vyksmo kovos lauke prieš susirėmimą dalį turi ir dauguma kitų mūšių aprašymų. Vienuose mūšių aprašymuose ši dalis

trumpa, joje vyrauja pranešimo stilistika. Pranešama, pavyzdžiui, kad atžygiavusios į mūšio lauką, priešininkų kariuomenės nieko nedarė, o kitą dieną buvo išvestos į mūšį (p. 120). Panašus yra ir toks pranešimas (p. 455): „Tris dienas stovėjo priešininkai skirtinguose Šventosios krantuose, stebėdami vienas kitą, nes Mykolas leido savo kariams pailsėti po žygio, o Boleslovas vengė mūšio nepatogioje vietoje.“ Kituose aprašymuose vyksmo mūšio lauke prieš kariuomenių susirėmimą dalis pateikia įspūdingus, plačius vaizdus. Dažnai ši dalis nuspalvinta emocijų. Kelis kartus joje atpasakojamos kariams paraginti ir įkvėpti skirtos karvedžio kalbos (Lešeko, Gedimino, kryžiuočių maršalo), o viena Vytauto kalba pateikta tiesioginės kalbos forma. Kai kur šioje dalyje vaizduojami karvedžių pasitarimo ginčai dėl taktikos, vyriausiųjų vadų svarstymai ir dvejonės. Žalgirio mūšio aprašyme įvykiai kovos lauke prieš kariuomenių susirėmimą dėstomi taip:

Iam Grinvaldiam Iagelo cum exercitu pervenerat. Crucigeri quoque nihil ex adverso morati eductis in campum instructa acie signis praelium urgebant. Rex pientissimus, haud ignarus, ut bella ipsa ex humanis affectibus plerumque originem habere, ita victorias solius Numinis nutu dispensari ante sacras aras cum interea incruento sacrificio litaretur, in genua provolutus imminens praelii fata supremo rerum omnium arbitro commendabat. Orantem interpellat Vitoldus: hostem sub signis versus castra progredi nunciat, monet absisteret alia agere, cum venisset tempus, quo ferro de summa rei decernere opus esset. Rege nihilominus inchoatae pietatis opus ad finem usque sacrificii constanter prosequente, e tentorio se proripit, ocyus cum Lituanis in aciem prodit dextramque alam sub quadraginta signis occupat eo maxime consilio ne aliqua tergiversationis specie animi hostium auferentur. Magister crucigerorum Conradus victoriae securus atque de more impatientior plena fastu legatione regem ac Vitoldum in praelium provocat. Duos enses strictos, unum dextra, alterum sinistra ferebat legatus, hic ubi surgenti ab orando regem obviam occurrit, magistri sui nomine moram metumque exprobat; si arma ad praelium deessent, unum regi, alterum Vitoldo gladium a magistro offert. Imperturbato adhaec rex animo vultuque: „Bene est, inquit, accipio lubens omen, hostis in iugulum suum ferrum ministrantis.“ Mox dimisso legato Dei ac Deiparae Virginis Sanctorumque indigetum auxilium breviter invocat signumque pugnae cani iubet. (Ko. II, 85–86)

Įvykių mūšio lauke dėstymo dalį autorius pradeda apie kryžiuočių skubėjimą susikauti pranešančiu sakiniu. Nors sakinyje pavartoti būtieji laikai, dvi sintagmos („nihil morati“ ir „praelium urgebant“) sukuria skubos ir aktyvaus veiksmo įspūdį. Jį sustabdo detalus ir ilgokas besimeldžiančio Jogailos aprašymas. Pirmiausia aukščiausio laipsnio būdvardžiu apibūdinamas jo dievotumas („rex pientissimus“) ir suvokimas, kad dėl žmonių aistrų kilusių karų pergalės lemia Aukščiausiojo valia, paskui praplaukia altoriaus, poetiškai pristatytų aukojamų mišių („incruento sacrificio litaretur“), klūpančio Jogailos vaizdai. Šį ramų ir neskubų pasakojimą pakeičia energingas, dinamiškas į karaliaus palapinę įsiveržusio ir maldą nutraukusio Vytauto vaizdas. Šio sakinio esamojo laiko veiksmažodžių („interpellat“, „nunciat“, „monet“) akcentuotą judėjimą ir energingą veiksmą tęsia ir sustiprina kito sakinio žodžiai „se proripit“ ir „ocys prodit“. Vėl pabrėžiamas Jogailos dievotumas: karalius atkakliai („constanter“) nusiteikęs pabaigti dalyvauti mišiose. Paskutinis ir ryškiausias šios pasakojimo dalies paveikslas yra skirtas kryžiuočių magistro Konrado atsiųstai pasiuntinybei. Įžanginiu sakiniu pabrėžiama, kad tikras dėl pergalės magistras nekantrauja pradėti mūšį ir atsiunčia kviečiančius į kovą išdidumo kupinus pasiuntinius. Toliau vaizduojamas pasiuntinys, nešantis du ištrauktus iš makščių, tad paruoštus kovai kalavijus („strictos enses“): vieną kalaviją jis laiko dešine, kitą – kaire ranka. Susitikęs ką tik pakilusį nuo maldos Jogailą, magistro vardu pareiškia priekaištą dėl delsimo ir bailumo, o jei trūkstant ginklų, tai jis, magistro pavestas, įteikiąs vieną Jogailai, kitą – Vytautui. Jogaila ramiai, nei siela, nei veidu nerodydamas sutrikimo, atsako mielai priiėmęs prieš, nukreipiančio plieną pačiam sau į sprandą, ženklą. Matome, kad autorių paviliojo ryškaus vaizdo sukūrimo galimybė, tad jis detalai pavaizdavo ir istorijos kūriniui visai nereikalingą kardų nešimo procesą, ir pateikė Jogailos tiesioginę kalbą. Tokių kalbų ne taip jau dažnai randame visoje jo *Lietuvos istorijoje*. Visame epizode vartojami esamojo laiko veiksmažodžiai, idant vaizdas stovėtų prieš

skaitytojo akis čia ir dabar. Jį užbaigia paminėjimas apie trumpą Jogailos maldą ir įsakymą trimituoti mūšiui. Tad pirmoji Žalgirio mūšio aprašymo dalis, vaizduojanti įvykius iki kariuomenių susidūrimo, su kontrastinga veiksmo dinamika, su ryškiu pasiuntinybės vaizdu yra sukurta labai įspūdingai. Antroji pasakojimo dalis, vaizduojanti mūšio eigą, yra monotoniškesnė:

Prior Vitoldus suos in hostem movit, at illi ut eminus coniectis in hostem sagittis non leviter equitatum cum cadentibus nubis instar ab alto iaculis confoderentur affligerunt, ita levi armorum genere longe collato pede consertisque gladiis gravem ferro militem non longe tulerunt. Urgebat pugnam inter primos Vitoldus et modo labentes ordines instaurabat, modo referentes pedem convitiis atque gladio in praelium revocabat. Vicit tamen fortissimi ducis curas tanta mole incumbens hostis levi equitatu. Ad iugeri intervallum primo tota ala sensim cessit, mox pars in effusam fugam abiit, pars, ac praesertim Smolenscenses, postquam diu hostem fortiter sustinuit, Polonorum se signis coniunxit. Iam Vilnenses, Trocenses, Samogitae, Novogrodenses ac Volynii amisso D. Gregorii praetorio signo extreme periclitabantur, cum Poloni fuso dextro hostium latere in sinistrum de Lituaniis prope triumphans magno impetu invehuntur. Solutiores iam erant ab ea parte ordines aliis ad insequendum fugientes effusis, aliis spe victoriae negligentibus signa observantibus, repente itaque mutata praelii fortuna victores sua opinione vinci coeperunt. Magna in hoste strages edita: quadraginta bellatorum millia caesa atque in iis trecenti militaribus functi praefecturis cum ipso ordinis magistro Conrado. Ex Polonis, quorum virtuti plena huius victoriae laus debetur, pauci occubuerunt, maiore longe numero Lituani ac Russi, ut vel inde intelligi possit, violatorum nuper sacrorum poenam hanc fuisse, quod infeliciter pugnaverunt. (Ko. II, 86–87)

Atsisakęs kariuomenių rikiavimosi ir išsidėstymo mūšio lauke aprašymo (anksčiau, pirmoje pasakojimo dalyje, paminėtas tik į dešinią sparną su keturiasdešimt vėliavų atsistojęs Vytautas), autorius pradeda pranešimu apie Vytauto vadovaujamą puolimą ir toliau dėsto mūšio eigą, bandydamas paaiškinti, kodėl vieno sparno kariai buvo atbloškiti, pasakoja apie lėtą jų žengimą atgal, virtusį smarkiu traukimusi, autorius vadinamą visuotiniu bėgimu („in effusam fugam abiit“), apie persirikiavimą, kitos kariuomenės dalies įsitraukimą į mūšį, puolant

iš nugaros kryžiuočius, nusivijusius pasitraukusius karius, ir pergale. Be šių žinių, autorius bando aiškinti, jog lengvai ginkluoti lietuviai neatsilaikė prieš sunkiai ginkluotus kryžiuočius ir todėl atsitraukė, pateikia informacijos, kurie pulkai laikėsi, o kuriems grėsė pražūtis. Kitaip tariant, autorius čia stengiasi pateikti moksliniam istorijos kūriniui būdingų dalykų. Aprašyme pavartotas vien būtasis laikas. Žinoma, jokių būdų negalima būtų teigti, kad mūšio eigos atpasakojimas yra nevykęs. Anaiptol. Pirmiausia pasakojimą pagyvina daugiau energijos turintis Vytauto veiksmus nusakantis sakiny. Tą energiją išreiškia jau pirmoje pasakojimo dalyje girdėta sintagma „urgebent pugnam“, nusakanti, jog pirmoje eilėje besikaunantis Vytautas teikia mūšiui pagreitį, tai tvarkydamas praretėjusias eiles, tai ragindamas nesitraukti („modo instaurabat“, „modo revocabat“). Beje, Vytautas (kaip pirmoje pasakojimo dalyje Jogaila) apibūdintas aukščiausiojo laipsnio epitetu „nepaprastai narsus vadas“ („dux fortissimus“), o šią charakteristiką patvirtina pranešimas apie tai, kad jis kovėsi pirmose eilėse („inter primos“). Pasakojimas parašytas puikia kalba ir nestokoja stiliaus puošmenų. Pavyzdžiui, nusakydamas strėlių gausybę, autorius vartoja junginį „tarytum debesis“ („nubis instar“), nepaprastą pavojų gerai išreiškia aukščiausio laipsnio įtampą ir riziką nusakantys žodžiai „extreme periclitabantur“. Tačiau čia nėra tokių ryškių detalių, kaip, pavyzdžiui, aprašant Durbės mūšį pateiktas raitelio be galvos vaizdas (p. 106), emociinga lenkų belaisvių netiesioginė kalba lietuvių mūšyje su lenkais (p. 145), karių emocijų nusakymas Vytenio mūšyje prie Treiderės upės (p. 177) ir Gedimino mūšyje su rusais (p. 202) arba karius mūšio su skitais įkarštyje raginančių tokių karvedžio žodžių, kokie įdėti į Konstantino Ostrogiškio lūpas (p. 620). Taigi Žalgirio mūšio epizodui būdinga simetrija. Pirmoji aprašymo pusė, kurioje dėstomi įvykiai ligi kariuomenių susidūrimo, yra turtinga veiksmo dinamikos ir ryškių detalių, o antroji, pasakojanti apie mūšio eigą, aprūpinta didesniu informacijos kiekiu, joje vyrauja pranešimo stilistika. Kitaip tariant, mūsų laikų požiūriu, pirmoje pusėje autorius

atlieka istoriko menininko, o antroje pusėje – istoriko mokslininko vaidmenį. Vaizdo aspektu pusiausvyros, be abejo, pasiekti nepavyksta, nes pirmoji aprašymo pusė, kurioje dominuoja ryškus vaizdas, pranašoka pranešimo stiliumi parašytą antrąją dalį. Apskritai Žalgirio mūšio vaizdas nėra kaip nors ypatingai išskirtas iš kitų *Lietuvos istorijos* mūšių atvirame lauke vaizdų. Reikšminga ir tai, kad sukuriama du karvedžių paveikslai: dievotas Jogaila ir energingas, narsus Vytautas.

Tai pačiai pasakojimų rūšiai priklauso ir pavyzdžio (*exemplum*), būtino istorijos kūrinio elemento, vaidmenį atliekantis pasakojimas. Papasakojęs apie Kęstučio sūnaus ir karių poelgį, Kęstučiui pakliuvus į priešų rankas, autorius pateikė sūnaus atsidavimo tėvui ir karių atsidavimo vadui pavyzdį. Tai jis išskėlė į skyrelio pavadinimą: „Filii in patrem pietas at militum in duces“. Pasakojimas nėra ilgas, bet labai įspūdingas:

Adverterat periculum patris filius Patricus; itaque velut oestro percitus (qua erat animi generositate et in patrem pietate) in confertos hostium ordines equum agit, laboranti opem laturus parenti; verum cum caeco Marte viam sibi gladio ad parentem aperit, paene eiusdem fortunae comes factus est; ab Henrico Heberg crucigero hastili equo deiectus. Gerebat fero rem gladio pedes, sed multitudi- ne iam opprimebatur, cum cohortes aliquot Litvanorum cuneo facto hostem submovent at assertum libertati principem e pugnae loco servatis ordinibus asportant.²⁵ (Ko. I, 325)

Pirmojo sakinio netradicinė žodžiu tvarka (sakinyš pradėdamas tariniu) išsako nerimastį ir susijaudinimą. Livijus junginio „adverterat periculum“ nevartojo. Tacitas veiksmožodžiui „avertere“ dažnai yra suteikęs reikšmę „pastebėti“, bet junginį „advertere periculum“ pavartojo tik vieną kartą (Tac. *Ann.* XIV, 43, 3), tad Kojalavičiaus

²⁵ „Išvydo tėvui gresiantį pavojų jo sūnus Patrikas ir nelyginant įgeltas (jis buvo tauraus būdo ir labai mylėjo tėvą) pavarė žirgą link susigrūdusių priešų, norėdamas pagelbėti tėvui; akiai kalaviju skindamasis kelią prie tėvo, jis susilaukė bemaž tokio pat likimo: kryžiuotis Henrikas Hochbergas ietimi nutrenkė jį nuo žirgo. Jis iš paskutiniųjų kovėsi kalaviju pėsčiomis, tačiau negalėjo įveikti galybės priešų; tuo metu keli lietuvių būriai, smogę pleišto rikiuote, išvadavo kunigaikštį ir išsigabeno iš mūšio lauko, neišskrikdami iš rikiuotės“ (p. 244).

tekste jis atrodo nenusibodęs ir naujas. Patriko veiksmo staigumą nusako labai vaizdingas junginys „velut oestro percitus“. Livijaus kūrinyje randame junginį „percitus ira“ (Liv. VI, 38, 8), bet Kojalavičiaus palyginimas, į kurį įeina Vergilijaus į poetiškumo lygmenį pakylėtas (Verg. *Georg.* III, 148) žodis „oestrus“, žinoma, yra įspūdingesnis. Kadangi palyginimo „velut oestro percitus“ antikinėje literatūroje rasti nepavyko, tai kirba įkyri mintis, jog čia gali būti lietuviško palyginimo „kaip įgeltas“ vertimas, bet tvirtų įrodymų, žinoma, nėra. Nesėkmingi karių veiksmai veiksmažodžiu „laborare“ yra apibūdinami visų istorikų (Caes. *Bell. Gall.* I, 52, 7; VII, 85, 4; Liv. XXII, 6, 2; XXXIV, 38, 6; Tac. *Ann.* XIII, 39, 3). Žodį „caecus“ itin mėgo Livijus, daugelį kartų juo apibūdinęs nematančius realios padėties, neapgalvotai puolančius („caecus impetus“ – Liv. XXXVIII, 21; „tribunus plebis ruat caecus“ – Liv. IV, 35; „velut caeci ruebant“ – Liv. VII, 17; „hostem caecum“ – Liv. XXI, 54) ar gerai neprisitaikančius karių („caecis ictibus“ – Liv. XXXIV, 14), bet vaizdingą junginį „caeco Marte“ Kojalavičiui pasiūlė ne jis, o poetas Lukanas (Luc. VII, 111). Puolimą pleištu žino visi istorikai, o lygiai tokį pat junginį „cuneo facto“ randame Cezario tekste (Caes. *Bell. Gall.* VI, 40, 2). Veiksmažodį „asserere“ su datyvu romėnai vartojo (Ov. *Met.* I, 761; Sen. *De ben.* VII, 6, 4), bet, kalbėdami apie kieno nors laisvės gražinimą, dažniau pasitelkdavo prielinksni „in“: „qui asserantur in libertatem“ (Liv. III, 45, 2); „asserere Latium in libertatem“ (Liv. VIII, 5, 3); „animus [...] in libertatem asseritur“ (Sen. *Ep.* CIV, 16); „se asserit in libertatem“ (Ulp. *Dig.* XLVII, 10, 11, 9). Taigi Kojalavičiaus junginys „assertum libertati“ yra gana originalus, o visas dramatiško siužeto pasakojimas pateiktas labai vaizdingai.

Randame miestų įkūrimo istorijų. Pavyzdžiui, aprašęs Utenio žygius prieš Livonijos riterius, autorius sako, kad, sutramdęs priešus, jis įkūrė miestą:

Ita hostem, ad sua tuenda avocatum, a Samogitiae infestatione Utenes arcuit.
In Lituania vero de nomine suo coloniam Ucianam excitavit arcemque condi-

dit, nomen oppido nunc etiam idem est, sed arcis in propinquo olim sitae vix vestigia.²⁶ (Ko. I, 77)

Sakiniai trumpi, retorikos figūrų nėra, bet užtat tekstą puošia retas žodžis „infestatio“ ir nekasdienis „excitare“. Pirmasis žodis klasikinių laikų romėnams buvo nežinomas, šiek tiek paplito Vėlyvosios Antikos laikais ir perėjo į Viduramžių kalbą, o antrasis yra vaizdingesnis už kokį nors „aedificare“ ar panašų. Istorikai jį vartojo (Caes. *Bell. Gall.* III, 14, 4; Liv. XXVIII, 3, 11; XXIX, 18, 17), bet jis tiko ir poezijai (Verg. *Georg.* IV, 549: „excitat aras“).

Antrą *Lietuvos istorijos* pasakojimų grupę sudarytų skaitytojų smalsumą tenkinantys, jiems tam tikro smagumo teikiantys įvairių įdomybių tekstai. Tokių pasakojimų tradicija atkeliavo iš antikinės istoriografijos, kuri siekimą teikti skaitytojams smagumo perėmė iš antikinės retorikos, teigusios, jog viena oratoriaus pareigų yra džiuginti klausytojus (Cic. *Brut.* 276; Quint. *Praef.* VIII, 7). Tokių istorijos kūriniui nebūtinų pasakojimų grupei priskirtume Kojalavičiaus pasakojimus apie vestuvių svečių aprangą (Ko. II, 423), kryžiuočių puotą prieš mūšį (Ko. II, 38–39), keistą orų nepastovumą (Ko. II, 96), stebuklingą įvykį (Ko. I, 230) ir kitus. Įdomybių grupei priklausytų ir pasakojimas apie Lucko suvažiavimo valgius ir gėrimus. Tai pripažįsta ir autorius („curiosius leguntur“ – „smalsiai skaitoma“). Metraščiams būdingas išskaičiavimas čia pagražintas tik išdidinimo reikšmę turinčiu junginiu „copia incredibili“:

Universis alimenta Vitoldi impensis ministrabatur copia incredibili. Ut caetera sileantur, quae ab eius aetatis hominibus curiosius leguntur connotata, in singulos dies boves septingenti, veueces mille quadragingenti, ferae silvestres varii generis in singulas species centum, potus e melle cocti septingenta vasa, praeter vinum varium expendebantur.²⁷ (Ko. II, 126)

²⁶ „Šitaip Utenis privertė priešą liautis puldinėti Žemaitiją ir ginti savo kraštą. Lietuvoje jis įkūrė gyvenvietę Uteną, pavadintą jo vardu, o greta pastatė pilį; miestas ir dabar tuo vardu vadinamas, tačiau kitados netoliese pastatytos pilies teisliko pėdsakai“ (p. 89).

²⁷ „Visus išlaikė Vytautas, gausiai viskuo aprūpindamas. Neminint kitų gėrybių, kurias kuo stropiausiai surašė to meto istorikai, kas dieną buvo pjaunama

Smagu skaitytojams turėjo būti skaitant ir tokį tragikomišką vaizdelį:

Cum visendae urbis causa equo per plateas veheretur, casune fortuito, an malitia a muliercula quapiam e domus fenestra coquinariis sordibus est perfusus; omnibus ad tantum facinus horrentibus, rex faeminae, iam ad aquas damnatae, vitam et impunitatem impetravit.²⁸ (Ko. II, 70–71)

Toks pasakojimas, viena vertus, leidžia skaitytojui pailsėti nuo tragiškų vaizdų, o, kita vertus, nėra beprasmis: demonstruoja karaliaus atlaidumą.

Valdovų susitikimo aprašymas turėjo ne tik suteikti skaitytojams malonumo, bet ir pademonstruoti monarchų ir valstybių didybę bei turtus:

Comitatus, ex variis Europae gentibus conflatus, multiformi habitu ac incredibili magnificentia conspicuus et tantorum principum praesens maiestas par Romanis triumphis miraculum spectatoribus exhibuerunt. Apud Caesarem Ladislaum et Ludovicum Germani Bohemique armorum ac vestium elegantia, Itali ac Hispani vultus habitusque dignitate, Hungari discoloribus hastarum laciniis, equorum generositate, apud Sigismundum Polonorum, Lituanorum Russorum turmae Turcico, Persico, Moscovitico, Scythico habitu, phaleris equorum gemmis auroque fulgentibus, pharetrarum, vaginarum, galearum ornatu pretiosis lapillis accenso spectantium oculis rapiebant animosque.²⁹ (Ko. II, 365)

po septynis šimtus jaučių, po tūkstantį keturis šimtus avinų, po šimtą stumbrų, briedžių ir kitokių žvėrių, o išgeriama po septynis šimtus statinių midaus, ne-skaitant kitų gėrimų“ (p. 416).

²⁸ „Norėdamas apžiūrėti miestą, karalius jojo žirgu jo aikštėmis, ir vienu metu, nežinia, ar atsitiktinai, ar tyčia, kažkokia moterėlė jį apliejo pro namo langą virtuvės pamazgomis. Visus apėmė siaubas išvydus šitokią piktadarybę, tačiau karalius paprašė nežudyti ir nebausti moteries, kuri už šitai turėjo būti kankinama vandeniui“ (p. 365).

²⁹ „Valdovus atlydėjusias svitas sudarė įvairiausių Europos tautų atstovai; visi skirtingai apsirengę, visi nepaprastai puošnūs, ir šitai teikė žiūrovams tokį didingą reginį, kokią bebuvo galima matyti nebent per romėnų triumfo eisenas. Šalia imperatoriaus, Vladislovo ir Liudviko stovėjo vokiečiai ir čekai, apsiginklavę gražiausiais ginklais ir pasipuošę dailiausiais apdarais, italai ir ispanai, kuriuos nesunku atpažinti iš orios veido išraiškos bei laikysenos, vengrai, po kuriais nenusygo grynakraujai žirgai, o viršuje plaukstėsi vėjyje įvairiaspalvės ietigalių vėliavėlės. Žygimantą supo lenkų, lietuvių bei rusų raitelių būriai, ap-

Aprašydamas šį susitikimą, Kojalavičius seka Kvintiliano pasiūlymais ir puošniam bei didingam vaizdui sukurti pasitelkia daug detalių: dalyvių apdarus, ginklus, žirgus. Be to, didingumo teikia iškilmių prilyginimas romėnų triumfams, superlatyvinės semantikos žodžiai ir junginiai „incredibili magnificentia“, „tantorum principum praesens maiestas“, „miraculum“, dar iš Antikos atkeliavęs (Sen. *De ben.* III, 30, 3; Sil. IX, 501) vaizdingas, inversijos supoetintas pasakymas „oculos rapiebant animosque“.

Kaip ir visi istorikai, autorius nepraleidžia ypatingų, neįprastų gamtos reiškinių:

Hiems adulta tanta caeli clementia ad miraculum calebat, ut arbores passim pubescerent, herbescerent prata, vernarent flores, aves congererent nidos genusque propagarent. Rigidior Martius intento quindecim dierum gelu ac pruina exussit universa.³⁰ (Ko. II, 264)

Kojalavičius stengiasi kalbėti glaustai: orų atšlimui ir atvėsimui skirta po sakinį. Be jokių įžangų pasakoma, kad žiemos vidurys taip stebuklingai atšilo, kad gamta atgijo, o atšiauresnis kovas viską nudegino šalčiu. Tačiau, nepaisant tam tikro lakoniškumo, papasakota labai vaizdingai. Pasitelkus inversiją, epiforiškai sudėti žodžiai sudaro homeoteleuto figūrą „pubescerent“ – „herbescerent“, o jiems aidu atsiliepia žodžių „vernarent“, „congerent“, „propagarent“ epiforos. Žodis „herbescere“ buvo labai retas, gal tik Cicerono sykį tepavartotas (Cic. *De sen.* 51), o žodį „vernare“ vartojo tik poetai (Ov. *Met.* VIII, 284; Mart. IX, 54, 8; Sen. *Her., Ot.*, 454). Žodis „exurere“ pirmiausia reiškė kaitros, deginimo procesą, bet, siekiant vaizdingumo, buvo taikomas ir šalčiui (Plin. *Nat. hist.* XVII, 16).

sivilkę turkų, persų, maskvėnų ir skitų drapanomis, žirgus išpuošę žėrinčiais perlais ir auksu; brangakmeniais nusagstytos jų strėlinės, makštyš ir šalmai spindėte spindėjo, žavėdami žiūrovų akis bei širdis“ (p. 636).

³⁰ „Viduržiemyje užplūdo tokia oro šiluma, kad reikėjo tik stebėtis: visur pradėjo sprogti medžiai, želti pievos, žydėti gėlės, o paukščiai – sukti lizdus ir perėti. Tačiau po to užėjo toks atšiaurus kovas, kad per penkiolika dienų šaltis bei šalnos viską nuvirino“ (p. 547).

Kartais gamtos aprašymas susijęs su karo veiksmiais:

Initium hiemis quietum ab hoste fuit. Erat quidem in promptu Prussis copiosa externi militis manus, ducibus comite Kumererg et domino ab Eckerburg, at insolens frigoris immanitas intra hiberna Prussica inertes haerere cogebat. Tanta enim hiemis vehementia fuisse perhibetur, ut silvae quoque agrestes consumpto omni nativo humore exaruerint atque in multos annos ingentis gelus memoriam emortua absque foliis specie transmiserint. Dum hostis sub gelida aura torpet, mansit suus Litvano calor eiusmodi tempestatibus magis assuetus.³¹ (Ko. II, 269)

Istorikui būtų užtekę pasakyti, kad dėl didelių šalčių kryžiuočiai nepuldinėjo lietuvių, o šie, būdami geriau užsigrūdinę, buvo veiklesni. Bet Kojalavičius nenori tenkintis tokiu pranešimu ir prideda šalčiui aprašyti skirtą sakinį. Pateikiamas smarkaus žiemos siautėjimo, milžiniško šalčio, išdžiūvusių, iššalusių, numirusių, belapių miškų ir laukų medžių vaizdas. Verta pabrėžti, kad kiekvienam sakiniui autorius randa vis kitų šalčius nusakančių žodžių: „insolens frigoris immanitas“³², „hiemis vehementia“, „ingentis gelus“, „gelida aura“. Šalčio (*frigus*) ir karščio (*calor*) supriešinimas yra sena antitezė (Cic. *De inv.* I, 42; Lucr. I, 300; Sen. *Quaest. Nat.* II, 10, 4 etc.), bet autorius originalus tuo, kad pateikia ne dviejų gamtos reiškinių, o šalčio sustingdytų kryžiuočių ir nepraradusių įkarščio lietuvių kontrastą.

Užuot trumpai pranešęs, kad dėl audros priešai negalėjo pulti pilies, Kojalavičius įterpė į kryžiuočių žygio prieš Gardiną aprašymą audros vaizdą:

Iam e proximo arci imminebant hostes insidiarum non male cessurarum spe laeti, cum coorta insolita tempestat consilia disturbavit. Vehemens pluvia nebula crassior et tetris nubibus prope in noctem versa lux non armorum modo

³¹ „Žiemos pradžioje priešas laikėsi ramiai. Kryžiuočiai, žinoma, galėjo pasitelkti svetimšalių kariuomenę, kurią atvedė grafas Cinenbergas ir valdovas Egerbergas, tačiau be galo stiprūs šalčiai vertė juos dykai leisti laiką Prūsijos žiemos stovyklose. Sako, tą žiemą buvę tokie baisūs šalčiai, kad miškų ir laukų medžiai, netekę reikalingos drėgmės, išdžiūvo ir daugelį metų atrodė lyg mire, be lapų, primindami tuos didžiulius speigus“ (p. 209).

³² Junginys „frigoris immanitas“ yra retas, bet vartotas II a. po Kr. istoriko Juniano Justino (Ju., II, 1).

usum, sed et conspectum mutuuum eripuerant, deinde inter continua tornitrua, turbinem et effusae pluviae sonitum nec duces iussa dare, neque miles exaudire poterat. Desperata itaque arcis oppugnatione [...].³³ (Ko. I, 228–229)

Įprastą, iš Cicerono (Cic. *In Verr.* I, 46), Cezario (Caes. *Bell. Gall.* IV, 28, 2), Livijaus (Liv. I, 16, 1) ir kitų atkeliavusį junginį „tempestas coorta“ autorius papildė epitetu „insolita“, žodį „pluvia“ aprūpina smarkumo bei stiprumo reikšmę suteikiančiu epitetu „vehemens“, jam talkinusią tirštą miglą apibūdina tradiciniu epitetu „crassior“ (plg.: „nebula crassissima“ – *Bell. Hisp.* VI, 3), o dieną naktimi pavertusiems juodiems debesims randa įspūdingą epitetą „tetris“, reiškiantį ne tik bjaurumą, bet ir baisumą, atšiaurumą. Perkūno trenksmus, viesulus, liūtis ir kitų audros detalių randame daugelio autorių kūrinuose (Liv. I, 16, 1; XXXIII, 16, 12; Verg. *Georg.* IV, 312; Tac. *Hist.* I, 18; Lucr. VI, 317 etc.). Nors susiklosčiusi situacija ir aptemusios dienos vaizdas truputį primena Livijaus (Liv. X, 32, 2: „nebula erat densa adeo, ut lucis usum eriperet non prospectu modo extra vallum adempto, sed propinquo etiam congregientem inter se conspectu“³⁴), Vergilijaus (Verg. *Aen.* I, 88–89: „eripiunt subito nubes caelumque diemque / Teucrorum ex oculis“) ir kitų topiką, bet keli iš romėnų rašytojų perimti žodžiai pradingsta originaliai sudėtame Kojalavičiaus tekste.

Priešų puldinėjimams nusakyti pasitelkiamas palyginimas su jūra:

Mors magistri Prussiae subsecuta aliquid respiri attulit: diceret, mare placatum ad tempus posuisse fluctus, ut repente tempestati fraudulenter praeluderet, ita post breve otium dato novo successore Henrico de Kniprode pertinaciter deinceps ab utraque parte mutuae clades frequentatae.³⁵ (Ko. I, 311–312)

³³ „Linksmi nusiteikę priešai grasino piliai, vildamiesi, jog klatingas sumanymas pasiseks, tačiau jų kėslus suardė kilusi neregėta audra. Smarkios liūtys, juodi debesys ir baisios ūkanos, dieną mažne pavertusios naktimi, neleido ne tik imtis ginklo, bet ir vienam kitą matyti, be to, nesiliaujantis griaustinio dundėjimas, vėjo šėlsmas, lietaus šniokštimas trukdė vadams įsakinėti, o kariam išgirsti įsakymą. Tad nebesitikėdami galėsią apgulti pilį [...]“ (p. 184).

³⁴ „Migla buvo tokia tiršta, kad išplėšė iš žmonių šviesą, neleidama ne tik ką nors įžvelgti už pylimo, bet net ir matyti ateinančių priešais.“ Vertė straipsnio autorė.

³⁵ „Po to Prūsijos magistro mirtis leido šiek tiek atsikvėpti; atrodė, rimsta ilgą laiką šėlusi jūra, bet tik tam, kad vėl įsismarkautų, užgriuvus staigiai audrai;

Palyginimo kalba labai puošni. Romėnų istorikų nevertotu, epui tinkamu (Verg. *Aen.* III, 70) junginiu „mare placatum“ apibūdintos nutilusios jūros nusiramėjimas, išsakytas poetizmu „ponere fluctus“ (plg.: Hor. *Carm.* I, 3, 16; Sen. *Oed.* 450), o palyginimo pabaigą puošia retų, poetiškų žodžių junginys „fraudulenter praeluderet“.

Kelis kartus aprašomas badas. Sykį ši tema iškelta į skyrelio pavadinimą: „Fames in Lituania“³⁶. Skyrelis labai trumpas:

Vastatis ante annum et aliquot menses locustarum procella agris, ingens annonae angustia Lituaniam universam afflixit, maxime vero Vilnam, quo quia plures egeni ex pagis concurrebant, plures morbis ac inedia confecti sunt ex multitudine mortalium difficultate alimentorum crescente.³⁷ (Ko. II, 403)

Sukuriamas įspūdingas visą kraštą pribloškusio baisaus bado vaizdas. Skėrių pasirodymas nusakytas veržlų antpuolį reiškiančiu žodžiu „procella“, duonos stygiui apibūdinti pasirinktas originalus junginys „angustia annonae“, nelaimės sunkumą išreiškia veiksmazodis „afflixit“ – „partrenkė“, bado sąvokai randamas sinonimas „inedia“, o jo padariniams – tikslus žodis „confecti sunt“. Kitoje vietoje aprašyta nelaimė dar didesnė:

Exigua pecunia ac satis tarde confecta est ob gravem pecoribus mortalibusque annum. Insolita per aestatem vis caloris non herbam modo ac frumentum omne, sed frutices etiam radicibus exussit. Amnibus penitus arefactis minores fluvii ita aquis imminuti, ut Chronus ad Ragnetam vado transiretur. Hinc fames primum incredibilis, mox pecorum ac hominum lues vulgata, non agrestes tantum casas, sed nobilium etiam domos ac oppida funeribus implevit. Illud dumtaxat reliquum solatii miseris fuit, quod superis iratis ab hostilibus armis quietem habuerint.³⁸ (Ko. II, 241)

po trumpo atokvėpio, naujuoju magistru tapus Vinrichui fon Kniprodei, abi šalys ėmė atkakliai viena kitą puldinėti“ (p. 235).

³⁶ „Badas Lietuvoje“ (p. 674).

³⁷ „Prieš metus bei kelis mėnesius skėrių tumulams išnaikinus javus, visa Lietuva juto didelę maisto stoką, o labiausiai Vilnius, mat čia suplaukė iš kaimų baisybė alkanų varguolių, kurie krito it musės pribaugti ligų ir bado, nes per žmonių gausą sunku buvo susirasti maisto“ (p. 674).

³⁸ „Per vėlai pradėjus kaupti, menkai pavyko papildyti išdą, nes metai buvo sunkūs ir gyvuliams, ir žmonėms. Vasarą nepaprasti karščiai išdegino ne

Įvadinis sakinytis praneša apie sunkius metus. Nepaprastas karštis nusakomas junginiu „insolita vis calorīs“, artimu Cicerono sintagmai „vis calorīs“ (Cic. *De nat.* II, 23). Kaitros veikimo pasekmės nusakytos gradacijos principu: ji iš pašaknų išdegino žolę, visų veislių javus, net krūmokšnius. Kitas sakinytis labai gražiai sudėtas: jį sudaro dvi dalys, kiekviena dalis sudaryta iš dviejų simetriškų ir lygiaverčių, bet nelygiagrečių dėmenų. Pirmoje dalyje vieno dėmens „hinc fames“ atliepia kito dėmens „mox lues“, abu jie tarsi suplaukia į paskutinį žodį „vulgata“, o antroje vaizdo pusėje „agrestes casas“ ir „nobilium domos“ antitezę panaikina „implevit“.

Nepaisant temų įvairovės, to paties turinio pasakojimai galėjo kartotis, nes nuolatos vyko karai, teritorijų perskirstymas ir kiti tokios pat rūšies įvykiai. Tačiau būtina pabrėžti, kad Kojalavičius randa savitų raiškos priemonių ne tik skirtingų, bet ir tų pačių temų pasakojimams: kūrinyje nėra dviejų vienodų tos pačios temos pasakojimų.

L a i k ų ž a i s m a s. Istorijos kūriniuose viešpatuoja būtieji laikai. Ir pasakojimų, ir kalbų vaizdai paprastai yra panirę į praeitį, kurios kaleidoskope mirga karų, mūšių, pasiuntinybių, derybų, marų, badų, valdovų vestuvių ar kitokių iškilmių vaizdai. Skaitytojas žvelgia į juos iš atstumo, iš savo laikų aukštumų, jam stengiamasi įteigti tikėjimą regimybe, kad jie ten, senovėje, egzistuoja savarankiškai ir nepriklauso nuo autoriaus pastangų ir sąmonės. Tokį pasakojimo būdą šiuolaikinė literatūrologija, remdamasi labai senu, Platono „Valstybėje“ pateiktu skirstymu (Plat. *Rep.* III, 392 e–394 b), vadina mimetiniu naratyvu³⁹. Toks naratyvas vyrauja ir Kojalavičiaus *Lietuvos istorijoje*. Tai rodo visi iki šiol cituoti pasakojimai.

tik žoles, ne tik visus javus, bet netgi krūmus su šaknimis. Išdžiūvo upės, kai kur taip nuseko vandenys, kad Nemunas prie Ragainės buvo nesunkiai perbrendamas. Dėl to iš pradžių kilo baisus badas, o vėliau užėjęs gyvulių ir žmonių maras privertė lavonų ne tik kaimiečių trobelėse, bet ir bajorų rūmuose bei pilyse. Nelaimingieji turėjo tik tą paguodą, kad, užsirūstinus Aukščiausiajam, paliko juos ramybėje priešų kariai“ (p. 524).

³⁹ Jeremy Hawthorn, *Moderniosios literatūros teorijos žinytas*, iš anglų kalbos vertė Dalia Čiočytė, Vilnius: Tyto alba, 1998, p. 67–71.

Tačiau tokia pasakojimo rūšimi Kojalavičius neapsiriboja. Mi-
metiniame jo pasakojime kartkartėmis kaip yla iš maišo išlenda
diegetinis naratyvas⁴⁰, leidžiantis prabilti dabarčiai, kurią pirmiausia
įkūnija tiesioginis autoriaus pasirodymas. Autorius yra belaiakis. Kada
skaitytojas beskaitytų, autorius, prabilęs esamuoju laiku ir pirmuoju
asmeniu, visuomet bus šalia jo stovintis amžininkas ar *hic et nunc* su
juo besikalbantis pašnekovas. Randame daugybę vietų, panašių į šią,
kur autorius pareiškia savo nuomonę („opinor“):

Quare fabullae illi de Gaedimino apud exteros inde opinor occasionem datam,
quod Pelussam primorum Principum haeredem, quanquam e Lituania iam
iectum, Magni tamen Ducis titulos pertinaciter usurpantem Crucigerorumque
armis Patriae suae perquam infestum.⁴¹ (Ko. I, 244)

Retsykais savo įsitikinimą autorius išsako emocingiau: „Mirari
proinde satis nequeo, quid consilii fuerit Viteni, quod is (quasi sen-
sus tanti vulneris ad eum non pervenisset) visus sit eam Reipublicae
partem aut omino negligere, aut vix curare, studio universo in alia
consumpto“⁴² (Ko. I, 206). Kartais autorius tiesiogiai nepasirodo, bet
jo buvimas numanomas: „Tam leves sunt vulgo affectus et exiguis
momentis mutabiles! Facile enim deponuntur, quae impetu, non
ratione assumuntur“⁴³ (Ko. I, 363). Autoriaus buvimą čia liudija situa-
cijos įvertinimas, išsakytas šaukiamuoju sakiniu. Panašus įvertinimas
nuskamba ir šiame sakinyje: „Tantum momenti est agentem inter
duos hostes non attendere, quid ab alio pati possis, cum in unum

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ „Todėl ir manau, kad dingstį šitokiems svetimšalių postringavimams
apie Gediminą davęs Pelužis, pirmųjų valdovų įpėdinis, nors ir ištremtas iš Lie-
tuvos, bet atkakliai savinęs didžiojo kunigaikščio vardą ir kryžiuočių remia-
mas labai kenkęs savo tėvynei“ (p. 194).

⁴² „Štai kodėl stebėdamasis galvoju, kas tuo metu rūpėjo Vyteniui, nes at-
rodė, jog jis (tarytum nė nejausdamas šitokios žaizdos) visai užmiršo šį valsty-
bės pakraštį ir visai juo nesirūpino, savo įstangą kreipdamas kur kitur“ (p. 171).

⁴³ „Kokie nepastovūs, kaip dėl menkiausių priežasčių kinta žmonių jaus-
mai! Visi lengvai atsisako to, prie ko prisiriša iš įkarščio, gerai neapgalvoję.“
Vertė straipsnio autorė.

intentus es!“⁴⁴ (Ko. I, 306). Be to, antrojo asmens formos „possis“ ir „intentus es“ tarsi rodo pasakotojo kreipinį į skaitytoją, tarsi įtraukia jį į pokalbį ir tuo pačiu sustiprina dabarties įspūdį. Tokį pat įvertinimą („tantum momenti“) ir panašias antrojo asmens formos („inchoes“, „deferaris“, „fueris“, „efferas“, „reperias“) funkcijas randame ir tokiaame sakinyje: „Tantum momenti est ad ipsa faederum initia praevidere mente, quomodo amicitias cum hostibus inchoes, ne forte eo usque deferaris, unde cum hostem iterum expertus fueris, qua pedem efferas, non reperias“⁴⁵ (Ko. II, 9).

Kartais dabartis įsiveržia kaip beasmėnė substancija, autoriui tiesiogiai nepasirodant, bet ji atlieka tokį pat semantinį vaidmenį, senus laikus priartindama prie skaitytojo laiko:

Qui matura fuga caedem evaserunt, in Dobrucensibus campis ad Danubium (qua in Thraciam e Russia iter est) consederunt, horum posteri nunc etiam et Slavonicam linguam, et maiorum suorum Podolicis sedibus a Lituaniis depulсорum memoriam retinet.⁴⁶ (Ko. I, 289)

Čia dabartį išreiškia samplaika „nunc etiam“. Lygiai tas pat vyksta ir šiame sakinyje: „Tria millia delecti militis in praesidio fuerant, quorum indignam inter flammas flagrantis arcis mortem nunc etiam vulgaribus naeniis populus decantat“⁴⁷ (Ko. I, 329–330). Kartais pateikiamas tik prievoksmis „nunc“: „Tum fere magnam Europae

⁴⁴ „Veikiant tarp dviejų priešų, labai svarbu neišleisti iš akių, ką nukreipęs dėmesį į vieną, gali patirti iš kito!“ Vertė straipsnio autorė.

⁴⁵ „Sudarant sutartis, be galo svarbu iš pat pradžios numatyti, kokia būsimoji toji draugystė su priešais, kad kartais nepatektum į tokią keblią padėtį, kai, dar sykį priešų pasinaudojęs, nebežinosi, kaip nuo jo pasprukti“ (p. 309).

⁴⁶ „Tie, kuriems pavyko pasprukti nuo mirties, įsikūrė Dobružos krašte prie Dunojaus (tose vietose, kur iš Rusijos važiuojama į Trakiją): šių palikuonys net dabar tebekalba slavų kalba ir tebeprisimena savo protėvius, lietuvių iš Podolės išvartus“ (p. 222).

⁴⁷ „Pilies įgulą sudarė trys tūkstančiai rinktinių karių, apie kurių gaudžią mirtį degančios pilies liepsnose paprastai žmonės dar ir dabar tebegieda raudas“ (p. 247).

partem, quam nunc incolunt Scythae, occuparunt⁴⁸ (Ko. I, 56). Panašią funkciją atlieka ir junginys „in hunc diem“: „cuius posterī in hunc diem in Giereiorum familia imperium Scythicum conservant“⁴⁹ (Ko. II, 195).

Be minėtų dabarties apraiškos būdų, esama dar vieno. *Lietuvos istorijoje* dažnai nuskamba amžinąsias tiesas skelbiantys teiginiai. Kadangi jie irgi yra belaikiai, tai visų laikų skaitytojų priimami kaip jų dabarties išmintis. Jie pateikiami įvairiomis formomis. Dažniausiai pasitaiko paprasto teigimo variantų. Pavyzdžiui, vienas visuotinės tiesos pavyzdys kalba apie žmonių įprotį niekinti tai, kas sava: „Vetus est et commune malum, extra patriam de peregrino aliquid haurire atque fastidium rerum domesticarum praeferre“⁵⁰ (Ko. I, 9). Kartais teiginys skamba kaip patarlė: „Nihil satis est omnia appetenti“⁵¹ (Ko. II, 192). Trečiur randame palyginimo formą:

Non remedia, sed incrementa a tempore veniunt ambitioni quemadmodum amnes, si obiectum aggerem collectis exaequant aquis perrumpunt, ita ambitio mora repressa crescit et nisi ab adverso obiecta potentia spes omnis superetur tamdiu audet, donec perfringat.⁵² (Ko. II, 12)

Kartais palyginimai labai išradingi ir originalūs, kaip šis, įkvėptas technikos srities:

Nam veluti magnetis attractu vitata acus extra debitam stationem nequit conquiescere, ita animus, ambitionis malo semel agitatus, nescit ante destinatum vestigium quiete consistere, neque prius consilia in omnem partem versare desinit, quam votum occupet.⁵³ (Ko. II, 8)

⁴⁸ „Netrukus skitai užėmė didelę Europos dalį, kur ir dabar tebegyvena“ (p. 76).

⁴⁹ „Jo palikuonys, Girėjų šeima, po šiai dienai tebevaldo skitus“ (p. 482).

⁵⁰ „Tatai sena ir visuotinė bėda: svetur iš svetimšalio ko nors semtis, o savais dalykais bjaurėtis“ (p. 46).

⁵¹ „Kas daug ko geidžia, tam niekad negana“ (p. 479).

⁵² „Garbėtroškos jausmo laikas negydo, anaip tol, brandina: kaip upė, pavtinus vandenims, pasiekia užtvaros lygį ir pralaužia pylimą, taip ir garbės troškimo jausmas, laiko šiek tiek aptramdytas, stiprėja, o jeigu jo kokia galia nesulauko, viską pranoksta ir pasidaro toks įžūlus, kad laužo kas pakliūva“ (p. 311).

⁵³ „Kaip magneto paveikta adata tol nenurimsta, kol nepatenka į tam tikrą padėtį, taip ir širdis, garbėtroškos nuodų sudirginta, teranda ramybę tada, kai

Taigi, į būtojo laiko pasakojimą kartkartėmis įsikiša dabarties pojūtis. Į mimetinį pasakojimą įterpti diegetinio naratyvo elementai nuolatos verčia skaitytoją „persijunginėti“ iš praeities laikų grįžtant į esamąjį, į savąjį laiką. Taip neleidžiama įsivyrauti monotonijai, pasakojimas tampa gerokai gyvesnis.

J a u s m a i r e m o c i j o s. Kurdamas vaizdą, *Lietuvos istorijos* autorius dažnai pasitelkia jausmų ir emocijų detales. Jis stengiasi atskleisti kūrinio veikėjų išgyvenimus ir nuotaikas: perteikia jų apmaudą, pasipiktinimą, įniršį, rūstybę, liūdesį, skausmingą sielvartą, abejonę, džiaugsmą ir kitus sielos judesius.

Jausmus Kojalavičius laiko svarbiu istorijos įvykių varikliu, jais dažnai motyvuodamas personažų veiksmus ir jų pasekmes. Pavyzdžiui, sielvartas ragina karalių rengti karą: „Rex enim consumptae nullo fructu operae et iniuriae recenter illatae dolore concitator bellum ipse studiosius urgere coepit“⁵⁴ (Ko. II, 145). Nuo seniau priešišką valdovui Povilo sielą, neįstengiančią pakelti jo sėkmės, kamuoja ir baimė, ir neapykanta, priverčiančios Povilą drebtinti tą valdovo sėkmę: „Tum vero Pauli animus, pridem principi iniquus, fortunam eius magis non ferre, sed et metuere, et odisse, et quod ipse sibi suoque odio ad vim non sufficeret, alienis armis suis fraudibus eam vexare“⁵⁵ (Ko. I, 142). Apsidžiaugę sėkme, kryžiuočiai pamiršta saugotis: „Equites cruciferi, incruenta victoria laeti, mox solutis ordinibus ad praedam discurrere, castra diripere, contemptim ad vestiganda extrema hostium agmina effundi atque prorsus tanquam omni periculo defuncti agere“⁵⁶

pasiekia užsibrėžtą tikslą, o gavusi visa, ko troško, galop paliauja graibstytis visokiausių sumanymų“ (p. 308).

⁵⁴ „Karalius, genamas sielvarto dėl bevaisių pastangų ir dėl neseniai padarytos skriaudos, pradėjo uoliai skubintis skelbti karą.“ Vertė straipsnio autorė.

⁵⁵ „Tad Povilas, anksčiau niršęs ant valdovo, jau nebegalėjo daugiau pakęsti jo sėkmės; bijodamas ir nekęsdamas, be to, stokodamas jėgų ir negalėdamas patenkinti savo neapykantos ir griebtis smurto, jis pradėjo siausti, remdamasis svetimais ginklais ir savo klasta“ (p. 131).

⁵⁶ „Kryžiuočių riteriai, džiaugdami nekruvina pergale, tuojau pat be jokios tvarkos išsisklaidė grobio ieškoti ir stovyklos plėšti; jie puolė, nepasirūpinę saugumu, vyti paskutiniųjų priešų būrių ir apskritai elgėsi, nelyginant bet koks pavojus būtų praėjęs“ (p. 132).

(Ko. I, 144). Tokio iš džiugėsio kilusio nerūpestingumo pasekmė yra pražūtinga: prūsai su žemaičiais juos užpuola ir sumuša. Beje, džiaugsmo jausmas *Lietuvos istorijoje* nėra dažnas. Bene plačiausiai jis išsilieja, išrinkus Vytautą didžiuoju kunigaikščiu:

Fusa inde in publicum laetitia mirum dictu quantum popularium animos exhilaraverit: pacem plurimum expetitam, minime speratam eoque iucundiozem qua publice, qua privatim omnes mutuo gratulari; varia hilaritatis argumenta in vulgus edere: fausta omnia nihilque mediocre non solum ex novi principis indole, sed etiam ex communi plebis universae hilaritatem conspiratione ominari.⁵⁷ (Ko. II, 34–35)

Kojalavičiui pavyksta sukurti didžiulio žmones apėmusio linksumo įspūdį, šalia džiaugsmą nusakančių žodžių „laetitia“, „exhilarare“ ir du kartus pavartoto „hilaritas“ parašius teigiamos konotacijos žodžius bei junginius „expetitam“, „iucundiozem“, „gratulari“, „fausta“ ir stiprinimo semantikos žodžius „fusa“, „plurimum“ ir junginį „mirum dictu“.

Daug dažniau Kojalavičiaus kūrinyje randame neigiamų emocijų raišką. Personazus apima liūdesys (Ko. I, 321: „De munitioribus igitur tantum locis se tueri crucigeri contenti colonorum caedes et praediorum flagrantium fumum ex arcibus maesti spectabant“; Ko. II, 7: „Crescente in horas animi aegritudine, inter varias, quae mentem subibant, cogitationes fluctuare [...]“), sielvartas (Ko. II, 198: „Tum primum damnare priora consilia Casimirus, dolere periculo amittendi regni [...]“; Ko. II, 192: „Dolere Michael, quod quae avitae suae hereditatis essent, ea alii possiderent“), neviltis (Ko. I, 182: „neque Lituani desperatione animos accedente moram tulere“), baimė (Ko. I, 212: „atque hinc in exercitu de suis timor cumque unum ab altero

⁵⁷ „Vargu ar įmanoma apsaakyti, kaip po to prasidėjusi visuotinė linksmybė pakėlė žmonių nuotaiką: vieni viešose vietose, kiti – namuose sveikino vienas kitą sulaukę nepaprastai pasiilgtos, bet taip mažai besitikėtos ir dėl to kur kas mielesnės taikos; žmonės džiaugėsi, manydami, kad visuotinę sėkmę bei stiprybę laiduosią ne tik naujojo valdovo gabumai, bet ir visų nusiteikimas“ (p. 332).

in dies magis cresceret [...]“)⁵⁸. Apgailestavimo jausmą syki padeda vaizdingiau pabrėžti iš autoriui nesvetimų gamtos mokslų atkeliavęs palyginimas: „Atque ut quandoque facilius dura in molles res impetu illata aut franguntur, aut repelluntur, iam eius mentem destinatum poenitentia subire coeperat“⁵⁹ (Ko. II, 133). Pasipiktinimą dažnai išsako žodis „indignatio“, reiškiantis, kad asmuo, veiksmas ar reiškinys, sukėlęs šį veikėjo jausmą, yra nieko vertas (*indignus*), niekam tikęs (Ko. I, 101: „Aspera haec responsio ex afflictata iam conditionis tolerantia affectuum impotentes barbaros facile ad indignationem perpulit“; Ko., I, 141: „Vix ferebat indignationem, quod tanta Litvani nominis iniuria ob parentis sui ignaviam hactenus inulta et secunda Russo stetit“)⁶⁰. Kartą pasipiktinimo jausmas net iškeliamas į skyriaus pavadinimą: „Cum indignatione abit“⁶¹ (Ko. II, 129). Dažnai personažus apima didelio pykčio protrūčiai (Ko. I, 99: „Primus effudit furias in Poloniam“; Ko. II, 311: „solus rex prope furere, quod eo discriminis deductus ne equum quidem prae aegritudine posset conscendere“; Ko. II, 122: „A Polonis et rege alienior redditus primo in reginam furorem effudit“; Ko. II, 142: „Ad eius famam Vilnae vulgatam supra modum furere Boleslaus“; Ko. II, 406: „Quae de iuvenilibus Augusti studiis vulgo iactarentur, non dubitare etiam ulterius progressa esse, furere igitur adversus filium, expostulare apud

⁵⁸ „Kryžiuočiai tenkinosi, galėdami laikytis užsidarę tvirtovėse; iš pilių jie nuliūdę stebėjo, kaip žudomi žemdirbiai, kaip dega ir rūksta dvarai“ (p. 242); „kas valandą stiprėjant liūdesiui, į galvą lindo visokios slogios mintys“ (p. 307); „Kazimieras [...] krimsdamasis, kad štai dabar gali netekti sosto [...]“ (p. 485); „Niršo Mykolas, kad kitų rankose valdos, kurias paveldėjo iš senelių ir prose-nelių“ (p. 479); „negaišo ir lietuviai, nors nevilts skverbėsi į širdį“ (p. 156); „kariuomenėje diena iš dienos stiprėjo baimė dėl saviškių“ (p. 174).

⁵⁹ „Kaip kieti kūnai, iš aukštai krisdami, arba sudūžta, arba atšoka, trenkėsi į švelnią žemę, taip ir jam jau užgulė širdį gailestis dėl šitokio savo elgesio“ (p. 423).

⁶⁰ „Šitoks griežtas atsakymas nemokantiems dėl žeminančių sąlygų tvar-dytis barbarams netruko sukelti pasipiktinimą“ (p. 105); „Jis niršte niršo, kad už šitokią skriaudą, padarytą lietuviams, ligi šiol dėl jo tėvo ištižimo rusui neatker-šyta, kad jis po šiai dienai ramiai gyvena“ (p. 130).

⁶¹ „Pasipiktinęs pasišalina“ (p. 419).

matrem materque iram regis muliebribus furoribus augere“⁶². Kartais pykčiui nusakyti pasitelkiama metaforinė žodžio reikšmė. Taip padaryta su žodžiu „virus“: „Conceptum animo virus scite tegere“⁶³ (Ko. II., 301). Randame ir sielą draskančių dvejonų bei abejonių: „Contractis in unum copiis dubius diu haesit Troynatus, quo duceret. Scyticae legiones, varie sparsae, Russiam late vastabant, hinc ancipiti periculo animus consilii incertus in diversa lacerabatur“⁶⁴ (Ko. I, 79).

Tokių atvejų, kaip čia pacituotieji, kai veikėjus yra apėmusi viena emocija, *Lietuvos istorijoje* nėra labai gausu. Daug dažniau randame įvairių jausmų pliūpsnius ar sudėtingą jų mišinį. Kartais Kojalavičius pateikia personažo jausmų gradaciją: „Et sua, et coniugis iniuria Narimundus dolere, indignari, minari“ (Ko. I, 160), o kartais – paprastą keleto jausmų eilę: „At vero stabat ante oculos ingens probrum, nec tam dolor amittendae praedae, quam timor ac verecundia popularium“ (Ko. I, 181); „Vitoldus [...] quantum dolere, tantum furere“ (Ko. II, 13); „Vitenes tum ex nupero successu, tum ex novis damnis audacia simul et ira ferocior neque spem, neque dolorem temperare, sed furere et arma rursus bellumque apparare“ (Ko. I, 236); „Ad eo dolore simul ira in Iagelonem et invidia in Casimirum plenus“ (Ko. II, 3); „Furere itque Vitoldus et tantae expeditionis in irritum abeuntis dolore percitus, cum non haberet, quo impotentis animi ferociam effunderet, in captivum Narimundum plus quam barbare desaevit“

⁶² „Savo įniršį jis pirmiausia nukreipė prieš lenkus“ (p. 104); „karalius tiesiog netvėrė savame kailyje, niršdamas, jog, atsidūręs tokioje pavojingoje padėtyje, net negalįs dėl ligos ant žirgo užsėsti“ (p. 588); „Nutoles nuo lenkų ir karaliaus, iš pradžių prieš karalienę nukreipė savo pagiežą“ (p. 412–413); „Kai Vilniuje pasklido gandas apie šią klastą, Boleslovas nepaprastai įsiuto“ (p. 432); „Suvokęs, jog visos ydos, kurių nestigo Augustui jaunystėje, dabar peržengė bet kokias ribas, karalius įniršo ant sūnaus ir apskundė jį motinai, kuri, moteriškai rodydama pyktį, dar labiau pakurstė karaliaus rūstybę“ (p. 676).

⁶³ „Jis sumaniai slėpė krūtinėje kunkuliuojantį įtūžį“ (p. 580).

⁶⁴ „Sutelkęs kariuomenę, Treniota ilgai dvejojo, kur ją vesti. Skitų pulkai, pasklidę į visas puses, smarkiai siaubė Rusią; štai todėl, numatydamas įvairialypį pavojų, draskomas prieštaringų jausmų, jis nežinojo, ko imtis“ (p. 90).

(Ko. II, 22)⁶⁵. Kartais parodomi priešingi abiejų susidūrusių pusių išgyvenimai, pavyzdžiui, vienu keršto geismas ir grobio troškimas, o kitų – laisvės ir tėvynės meilė: „Hinc vindictae libido praedaeque cupiditas: hinc libertatis patriaeque studium obstinaverat in omnia animos“⁶⁶ (Ko. I, 80).

Autorių dažnai nurodo, kad veikėjų jausmai kinta: dėl išorinių aplinkybių pasikeitimo ar dėl vidinių dvasios procesų jie pereina vieni į kitus. Baimę keičia sielvartinga graužatis: „Ubi deinde periculo abeunte timor magis resedisset, dolore actorum acrius urgeri“ (Ko. I, 98). Gėdingas apmaudas dėl nesėkmės pagimdo pašėlusį pyktį: „Demetrius iam tertio attentatae infeliciter oppugnationis pudore furens in agros iram effudit late viciniam omnem populatus“⁶⁷ (Ko. II, 293–294). Iš garbės ir galios troškimo lengvai kyla pyktis, apmaudas, sielvartas: „At ut est facilis ad iram ambitio, cum rex promissa differt, inde indignatione in regem urgente, inde degustatae potentiae memoria titillante dolere, quod fortunam ipse suam destituisset, reditum in Bohemiam apparare“⁶⁸ (Ko. II, 117). Sielvartas suliepsnoja pykčiu: „Graviter Laurum (Rimundus a popularibus dicebatur) affecerat audita caedes patris. Ubi deinde intellexit etiam principatum in scelereis

⁶⁵ „Patyręs savo bei žmonos skriaudą, Narimantas liūdėjo, niršo, grasi-no“ (p. 142); „Jie žinojo atsidūrę didžiulės negarbės akivaizdoje, juos prislėgė ne tiek skausmas, kad praras grobį, kiek baimė ir gėda prieš savo krašto žmones“ (p. 156); „Vytautas [...] ir sielvartavo, ir niršo“ (p. 312); „Vytenis, neseniai laimėjęs, o štai dabar pralaimėjęs, ir niršo, ir pyko, nebemokėdamas nei vilties, nei skausmo tramdyti: jis siautėjo ir ginkluodamasis rengėsi karui“ (p. 189); „Sielvartaudamas baisiai pyko ant Jogailos ir nekenė Kazimiero“; šią citatą vertė straipsnio autorė. „Vytautas įniršo ir, apgailėstaudamas, kad visas šis žygis sužlugo, be to, nevaliodamas kitaip išlieti bejėgio pykčio, pasiėgė su belaisviu Narimantu pikčiau nei laukinis“ (p. 320).

⁶⁶ „Vieniems stiprino dvasią noras atkeršyti ir turto pasiplėšti, kitiems – laisvės ir tėvynės meilė“ (p. 91).

⁶⁷ „Siudamas iš gėdos, Dimitrijus po trečio nesėkmingo bandymo užimti miestą atgriezė apmaudą ant kaimų, nuniokodamas apylinkę“ (p. 573).

⁶⁸ „Vis dėlto garbės troškimas netrunka sukelti įniršį; kai vėliau karalius susimanė neskubėti su šio pažado įvykdymu, kurstomas pykčio dėl valdovo dėsimo ir malonių prisiminimų apie turėtą galią, jis sugalvojo grįžti į Čekiją“ (p. 407).

praemium a scelesto fraticida repeti, tum vero dolor in iram exardescere: tantaque ea indignatio fuit, ut mox ab accepto nuntio, deserto claustro, reipublicae se redderet et ducem bello contra perduellem patrum offerret“⁶⁹ (Ko. I, 170). Šiame sakinyje pavartotas veiksmažodis „exardescere“ yra būdingas daugelio tautų autorių jausmų raiškiai. Jis sukuria emocijos gaisro įspūdį. Cituotame sakinyje pateikiamas pykčio gaisro vaizdas. Žodį „exardescere“ vartojo ir romėnų poetai (pvz., Verg. *Aen.* V, 172: „exardescit dolor“), ir Ciceronas (Cic. *Tusc. disp.* II, 58: „ira exardescit“), ir istorikai Tacitas (Tac. *Hist.* I, 38: „exarserat iracundia“) su Livijumi (Liv. III, 35, 2: „exarsit ambitio“). Labai populiarių ugnies, degimo prasmę turintį veiksmažodį „accendere“ („odio accensus“ – Liv. IV, 32, 12; „dolore accensa“ – Tac. *Hist.* II, 43; „ira accensus“ – Stat. *Theb.* XI, 8 etc.) Kojalavičius pavartoja Jazbuto širdyje užsidegiantiems patirtos nešlovės prisiminimams nusakyti ir jo stipraus puolimo priežasčiai paaiškinti: „Hunc conspicatus Iezbuto, simulque superioris ignominiae memoria accensus, tota vi ipse hostem invehitur et gladium humero adigit“⁷⁰ (Ko. I, 199). Lygiai tas pats vyksta Ivano sieloje: šis veikėjas užsidega, išgirdęs nešlovingo pralaimėjimo priminimą ir įžūlius, begėdiškus skitų pasiuntinių reikalavimus, tad įsako juos nukirsdinti: „At Ivanus et revocatae cladis ignominia, et arrogantis legationis impudentia accensus trecentos ex eorum comitatu securi percuti iussit“⁷¹ (Ko. II, 494). Veiksmažodis „excandescere“, vartotas Cicerono („ira excanduit fortitudo“ – Cic. *Tusc. disp.* IV, 43), itin paplito I a. po Kr. literatūroje. *Lietuvos isto-*

⁶⁹ „Kai praėjo pavojus ir atslūgo baimė, jis smarkiai gailėjosi šitaip padaręs“ (p. 103); „Sunkiai užgavo Laurui (žmonės jį vadino Rimantu) širdį žinia apie tėvo nužudymą, tačiau kai jis išgirdo, jog niekingas brolio žudikas trokšta – nelyginant atlyginimo už nusikaltimą – valdžios, jo skausmas pavirto pykčiu; tokia didelė buvo jo rūstybė, jog, vos gavęs žinią, jis paliko vienuolyną, sugrįžo į valstybę ir pradėjo vadovauti karui prieš išdaviką dėdę“ (p. 148).

⁷⁰ „Šį išvydęs, Jazbutas, su įniršiu prisiminęs ankstesnę savo nešlovę, iš visų jėgų puolė priešą ir kirto jam kalaviju į petį“ (p. 166).

⁷¹ „Tuo tarpu Ivanas didžiai įsižeidė, kai jam priminė patirtą nesėkmę, ir, įniršęs dėl pasipūtėlių įžūlių reikalavimų, įsakė tris šimtus jų palydovų nukirsdinti“ (p. 755).

rijoje Vytautas smarkiai įkaito („excanduerat“), išklauses Zbignevo kalbą, bet sugebėjo sukilusius jausmus užgniaužti („pressit surgentes motus“): „Sincera Sbignei oratione offensus Vitoldus graviter excanduerat, sed dissimulandi artifex surgentes motus tantisper pressit compositoque ad tranquillitatem sermone omnia Polonis policitus est, nihil praestiturus“⁷² (Ko. II, 122). Veikėjus apėmusių emocijų smarkumą bei įkarštį išsako ir žodžiai „vehementia“, „vehementer“: „Verum Lituanis vehementia affectus eo abreptis [...]“ (Ko. II, 211); „Pupugit vehementer regem id dictum“ (Ko. II, 406)⁷³.

Kojalavičius dažnai demonstruoja puikų psichologijos išmanymą, atskleisdamas visą veikėjų išgyvenimų gamą ar subtilius jos niuansus. Lauktume, kad buvusius belaisvius, išsivadavusius, staiga atgavusius laisvę, turėtų apimti džiaugsmas, bet Kojalavičius perteikia daug sudėtingesnius jų psichikos procesus: per visą kūną jiems perbėga šaltas siaubas, sukeltas minčių apie būklę, kuri juos buvo ištikusi. Tas siaubas priverčia suliepsnoti beatodairiška narsa ir lyg padūku-siems pulti priešą: „Ubi in subita illa inchoata libertatis specie se circumspexerunt horrorque ex futurorum cogitatione frigidus per artus decurisset, tum sublato ab omnibus simul ingenti clamore, in audaciam accensi magno impetu tanquam furibundi Litanorum aversam aciem adoriuntur“⁷⁴ (Ko. I, 168). Sielvartas vadovauja beatodairiškai drąsai, tačiau įžvalgus vyras pasitelkia proto galias ir tramdo akivaizdžios nelaimės suvokimo sukeltą pašėlusį pyktį: „Ardentibus hinc inde hostili flamma vicis, conspectus fumus fodicabat dolorem et dolor audaciam administrabat, sed plus valuit apud providum

⁷² „Išklauses nuoširdžią Zbignevo kalbą, Vytautas įsižeidė ir smarkiai įniršo, bet, mokėdamas sumaniai nuslėpti tikruosius jausmus, užslopino stiprėjantį nirtulį ir, ramiai bei taikingai pakalbėjęs, visa ko lenkams prižadėjo, neketindamas nė vieno pažado įvykdyti“ (p. 412).

⁷³ „Kadangi lietuviai taip įnirto po tos kalbos [...]“ (p. 496); „Ši kalba smarkiai užgavo karaliui širdį“ (p. 676).

⁷⁴ „Kai jie staiga suvokė, jog atgavo laisvę, juos nupurtė šaltas siaubas, pagalvojus, kas jų laukė; garsiai surikę tada, pasidrąsinę ir įsismarkavę, tarsi patrakėliai visi iš karto smogė lietuviams į nugarą“ (p. 147).

ducem virium conscientia. [...] Itaque cunctatione ex spectatae cladis sensu surgens furor temperandus erat⁷⁵ (Ko. I, 246–247). Sudėtingų Vytauto išgyvenimų priežastis, autoriaus nuomone, buvo veiklos stygius. Dėl to sieloje atgijo senosios ligos, jos sėmėsi jėgų iš nieko neveikimo. Šiam personažui neduoda ramybės neapykanta karalienei, liūdesys dėl sudužusių vilčių užimti sostą, smaugiantis rūpestis dėl galimo Lietuvos kunigaikštystės praradimo, nuogaštavimai dėl karaliaus rūmų veiksmų, nepasitikėjimas Jogaila, garbės troškimo sukelti įtarinėjimai:

Cessantibus externorum motuum curis, recruderunt veteres in animo Vitoldi morbi atque ab ipso otio vires sumebant. Regina, a qua alieniorem se hactenus praebuerat, aperte odisse sermonibusque ac litteris apud regem persequi, moerere, quod Ladislao successore patri designato, spes regni sint amissae, de Lituaniae principatu retinendo angī, de regia domo vereri, ne aliquando se suosque Lituania excludat, lageloni ipsi minus quam ante fidere, suspicionibus, quarum ambitio feracissima, noctibus diebusque agitari.⁷⁶ (Ko. II, 121)

Daugybė sudėtingų išgyvenimų tenka Mykolui Glinskiui. Kojalavičius sakosi nutaręs įamžinti visą jo tragediją (Ko. II, 358: „tragediam, quam totam hic simul memorare placuit“). Devynerius metus Glinskis nesitraukia iš autoriaus akiračio. Jo veiklos ir išgyvenimo aprašymus vis pakeičia kitų įvykių pasakojimai, bet prie šio personažo nuolatos grįžtama. Itin akcentuojamas jo jausmų stiprumas bei

⁷⁵ „Tai šen, tai ten liepsnojo priešo padegti kaimai, kylantys dūmai žadino skausmą, o skausmas – drąsą, tačiau apdairiam kunigaikščiui tuo tarpu daugiau rūpėjo, kieno pusėje jėgų persvara. [...] Todėl ir dėsė, tramdydamas įniršį“ (p. 196).

⁷⁶ „Kai baigėsi žygis, kai nebeliko jokių kitų rūpesčių, ėmė Vytautui mausti senieji randai ir atgijo senosios nuoskaudos. Atvirai niršo ant karalienės, nuo kurios visą laiką tolo ir tolo: kalbėdamas su karaliumi ar laiškus jam rašydamas, visaip ją smerkė; graužėsi, kad dingo bet kokios viltys užimti sostą, paskyrus Vladislovą tėvo įpėdiniu; jį smaugė abejonės, ar išlaikys savo rankose Lietuvos kunigaikštystę; bijojo, kad karaliaus rūmai jo bei jo šalininkų neišvystų iš Lietuvos, mat mažiau nei kada nors anksčiau nepasitikėjo pačiu Jogaila; begalinis nepasitikėjimas, kuris paprastai lydi garbės troškimą, nei naktį, nei dieną nedavė jam ramybės“ (p. 411).

intensyvumas: „Ea re accensus Glinscius iraque in regem simul ac aemulos vix sui compos plenam desperationis vocem effutiit [...]“⁷⁷ (Ko. II, 3 21). Čia jis liepsnoja („accensus“) susierzinimu dėl prastai susiklosčiusios bylos ir pykčiu karaliui, jo balsas kupinas nusivylimo („plenam desperationis“). Kitur įsiūtį („furore“) pakeitę blaivūs apmąstymai („mente recognoscit“) sukelia nežmonišką siautulį, išsakytą siaubingo žvėries („immanis bestia“), kraujo („fuso cruore“), sužvėrėjimo („efferascit“) vaizdais: „Furore sensim residente cum facinus mente recognoscit, advertit facile eousque se progressum, ubi nulla spes reconciliandi regis ob obversae partis potentiam affulgeret [...]. Atque velut immanis bestia a fuso cruore efferascit [...]“⁷⁸ (Ko. II, 3 23–3 24). Glinskio gyvenimo pabaigą vaizduojantį epizodą Kojalavičius pavadino „Michaeli Glinscii tragicus exitus“⁷⁹. Skyriaus pradžioje pateikiama ši veikėjų apėmusių jausmų įvairovė: „Ex memoria praeteritae fortunae, taedium praesentis (in qua nihil fidi, omnia barbara) conditionis, mox poenitentia facti animum premebat, hinc desiderium patriae in dies accendi atque clementiae regiae spes maior affulgere“⁸⁰. Kojalavičius ir čia demonstruoja personažo psichologijos išmanymą, teigdamas, kad Glinskio sėkmingos praeities prisiminimai („memoria praeteritae fortunae“) skatino dabarties atgrasumą („taedium praesentis conditionis“), sielą slėgė („animum premebat“) atgaila dėl išdavystės („poenitentia facti“), dėl to kasdien vis labiau liepsnojo tėvynės ilgesys („desiderium patriae“) ir augo viltis („spes maior“), kad karalius atleis.

⁷⁷ „Įniršęs ir supykęs dėl to ir ant karaliaus, ir ant varžovų, Glinskis nebesivaldęs iš nevilties šitaip prasarė [...]“ (p. 598).

⁷⁸ „Kai pamažėle atlėgo įniršis ir suvokė padaręs didelį nusikaltimą, suprato, jog esąs taip toli nuėjęs, kad jau nebelieka jokios vilties susitaikyti su karaliumi, nes priešinga šalis be galo galinga [...]. Nelyginant siaubingas žvėris, įsiutęs nuo pralieto kraujo [...]“ (p. 600).

⁷⁹ „Tragiškas Mykolo Glinskio galas“ (p. 628).

⁸⁰ „Atsimindamas, kokia sėkmė jį anksčiau lydėjusi, jis bodėjosi dabartine padėtimi, kai niekuo negalima pasitikėti, visur matydamas rusų barbariškumą, juto širdyje gailesti dėl savo veiksų. Kiekvieną dieną krūtinę plėšė be paliovos stiprėjantis tėvynės ilgesys ir didėjo viltis, jog karalius gali viską atleisti“ (p. 628).

Pateiktieji pavyzdžiai rodo, kad dažniausiai *Lietuvos istorijos* personažus apima pyktis. Įvairiems šio jausmo niuansams išreikšti autorius vartoja keliolika žodžių. Be pasipiktinimo („indignatio“, „indignari“) ir stilistiniu požiūriu neutralaus žodžio pyktis („ira“), randame neapykantą („odium“, „odisse“), pagiežą („invidia“), gėdos pagimdytą apmaudą („pudor“), sielą apnuodijančią piktybę („virus“), didelį, siautulingą įniršį („furor“, „furia“, „furere“, „furi-bundus“). Dažnas yra ir baimės jausmas. Jo atspalviai tokie: išgąstis („metuere“), baimė („timor“), siaubas („horror“), smaigiantis nerimas („angi“), nedrąsumas („verecundia“), nuogąstavimas („vereri“). Džiugesiu skirti žodžiai „laetus“, „laetitia“, „exhilarare“, „hilaritas“. Sielvartas, skausmas reiškiamas žodžiais „dolor“ ir „dolere“, liūdesys – žodžiais „maestus“, „animi aegritudo“, „moerere“. Dar randame neviltį („desperatio“), apgailestavimą („poenitentia“), norus bei troškimus („libido“, „cupiditas“) ir kitokių jausmų bei emocijų. Nors kai kurie žodžiai gana dažnai kartojasi (pvz., „dolere“, „furere“), niekur nerasime personažų emocijas nusakančių dviejų vienodų sakinių, autorius kiekvieną sykį pateikia kitokias frazes, rodančias kitokį matymo kampą.

STRUKTŪRINIMO PRINCIPAI

Nepaisant pasakojimų temų ir dėstymo būdų nevienalytiškumo, Kojalavičiaus *Lietuvos istorija* daro monolitinio kūrinio išpūdį. Autoriui pavyko pasiekti pusiausvyrą tarp įvairovės ir vientisybės, rasti geriausią šių elementų santykį. Skirtingus pasakojimus jungia įvairūs jungčių tipai.

Išorinės jungtys. Randame aibę įvairių formalių, išorinių jungčių. Baigęs vieną pasakojimą, autorius dažnai ištaria žodžius „interea“ arba „interim“, jais nurodydamas, kokie įvykiai dar vyko maždaug kartu su jau pristatytais atsitikimais ar tučiuojau po atpasakotųjų: „Boleslaus interea a bello non cessabat“ (Ko. II, 165); „Intera

Glinscio lacerabat interna consilia“ (Ko. II, 355)⁸¹; „Interim Litanos inter et Prussos nihil maiore mole actum“⁸² (Ko. I, 270). Kartais vienas pasakojimas priduriamas prie kito, parašant kelių žodžių sakinį: „His erat intentus Gediminas, cum novorum motuum curae subiverunt“ (Ko. I, 265); „Cum haec circa Prussiae fines geruntur, Livonia in spem perpetuae pacis erecta ab armis aliquantum quievit“ (Ko. I, 272); „Dum rex comitiis Litanorum intendit, Scythae eam Podoliae partem, quam Poloni obtinebant, infestis sinis invadunt“ (Ko. II, 206)⁸³. Dviejų Kęstučio žygių aprašymai sujungti, pavartojus žodžių „aliquantisper“ ir „mox“ santykį: „Quievit aliquantisper Kieystutus, mox insperatus Angerborgum obsedit expugnavitque inde per vicinos agros praedas egit“⁸⁴ (Ko. I, 332–333). Dažnai dviejų įvykių atpasakojimai sujungiami, nurodant, kad aprašomi dalykai įvyko tais pačiais metais: „Eodem anno Mazovia atque finitima illi Dobrynia excursionibus divexata“⁸⁵ (Ko. I, 270). Vienų metų įvykius su kitų metų atsitikimais daugybę kartų sujungia junginys „sequens annus“: „Sequens annus non omnino omissam regni Bohemici curam Casimiro revocavit“ (Ko. II, 236); „Primus sequentis anni dies et sobolem regiam nato Sigismundo, et solitudinem pro retinenda Lituania auxit“ (Ko. II, 234); „Sequentes anni nihil ad memoriam habent, praeter conubium Isabellae principis cum Ioanne Hungariae rege et Alberti Gastoldi Palatini Vilmensis funus“ (Ko. II, 401)⁸⁶. Kai

⁸¹ „Tuo tarpu Boleslovas nenutraukė karo veiksmų“ (p. 454); „Tuo tarpu Glinskis suvokė, jog visos jo viltys bergždžios ir tuščios“ (p. 628).

⁸² „Tuo tarpu nei lietuviai puolė kryžiuočius, nei kryžiuočiai lietuvius“ (p. 210).

⁸³ „Šiais dalykais ir rūpinosi Gediminas, kai jį užgriuvo naujos bėdos“ (p. 207); „Kol šitaip klostėsi reikalai pasienyje, Livonija, vildamasi pastovios taikos, ilsėjosi nuo karo“ (p. 211); „Kol valdovas rūpinosi lietuvių seimo reikalais, skitai surengė niokojamą žygį į tą Podolės dalį, kurią valdė lenkai“ (p. 492).

⁸⁴ „Kurį laiką Kęstutis laikėsi ramiai, tačiau neilgai trukus netikėtai apgulė Angerburgą ir užėmė, o grobį išsigabeno kaimynų žemėmis“ (p. 249).

⁸⁵ „Tais pačiais metais buvo nuniokotos Mazovija ir šalimais esanti Dobryne“ (p. 210).

⁸⁶ „Kitais metais Kazimieras vėl turėjo galvoti apie Čekijos karalystės reikalus“ (p. 519); „Pirmąją sekančių metų dieną padaugėjo karaliui ir įpėdiniui, nes gimė Žygimantas, ir rūpesčių, nes nežinojo, ar pavyks išlaikyti savo rankose

kur randame ir tu pačių, ir kitų metų nuorodas. Po pasakojimo apie Algirdo ir Kęstučio žygius autoriui rūpi papasakoti apie ypatingą gamtos reiškinį. Naują pasakojimą jis priduria, pasitelkęs junginį „idem annus“, o, pabaigęs kalbėti apie gamtą ir norėdamas vėl sugrįžti prie žygių, pavartoja junginį „sequenti anno“:

Idem annus insignis est celebri naturae prodigio. Praeter morem eius orae Martium totum, Aprilem, Maium ingentes aestus tenuerant. Exeunte vero Maio tanta subsecuta est aeris vicissitudo, ut quae inter intensa frigora nives ceciderant, ad duos cubitos altae fuerint. Desperare agrestes: et fruges, cum plane flos pullularet, frigore adustas, nivibus enectas et sex dierum spatio insepultas aspicientes laborem ac sementem, spem ipsam perditam deplorare. At longe aliter res habuit. Dissolutis sensim calore nivibus, tanta fertilitas successit, ut nunquam maiores ex agris coloni proventus collegerint. Solae eae periere fruges, quas servare conati sunt aliqui, excussis intempestive nivibus. Sequenti anno instaurata in Prussia expeditio, nemine hostium aperto campo occurrere auso.⁸⁷ (Ko. I, 320)

V i d i n i a i s a t a i. Be išorinių, esama įdomių vidinių jungčių. Jos būdingos, pavyzdžiui, šiam pasakojimui:

Non defuerunt, qui suspicarentur a proceribus, Radivilianae domus aemulis, medici cuiusdam Itali opera propinato inter medicos veneno reginae quidem vitam Polonis vero invisum eius regnum praecisum fuisse. Hiems ea fuit morbis augendis vulgandisque per Lituaniam damnosa: ita enim tepidae pluviae increbuerant, ut non aliter, quam ultimo vere solet fieri, omne frumenti genus in spicas

Lietuvą“ (p. 517); „Kitais metais neatsitiko nieko tokio, ką derėtų paminėti, išskyrus kunigaikštystės Izabelės jungtuves su Jonu, Vengrijos karaliumi, bei Vaitiekaus Goštauto, Vilniaus vaivados, mirtį“ (p. 671).

⁸⁷ „Šie metai pasižymėjo nepaprastais gamtos reiškiniais. Visą kovo, balandžio ir gegužės mėnesį buvo toks karštas oras, kokio niekad neišvysi šiame krašte. Gegužei baigiantis, orai staiga pakito, užėjo smarkūs šalčiai ir taip smarkiai prisnigo, kad sniegas padengė žemę bemaž dviejų uolekčių storio sluoksniu. Kaimiečiai nusiminė: šaltis pakando išplaukėjusių javų žiedus, užvertė juos sniegas; matydami juo šešias dienas laidote palaidotus, jie rauduoja, kad žuvo ir darbas, ir sėkla, ir galop visos viltys. Iš tikrųjų išėjo visai kitaip. Staiga užėjusi šiluma nuleido sniegą, ir stoji tokie derlingi metai, kad žemdirbiai niekada anksčiau nebuvo gavę didesnio derliaus. Žuvo vien tie javai, kuriuos kai kas mėgino gelbėti, ne laiku nuvalydamas sniegą. Kitais metais buvo surengtas naujas žygis į Prūsiją [...]“ (p. 241).

excreverit, quod deinde universum intempestivo gelu exustum, plane intercidit.
Rex reginae morte mirum in modum afflictus, internos sensus magnificentia
funeris testatus est [...].⁸⁸ (Ko. II, 415)

Į įvykių, susijusių su Barbaros Radvilaitės mirtimi, pasakojimą čia įterptas orų aprašymas nėra įsibrovęs į tekstą svetimkūnis. Pirmiausia šiuos pasakojimus sieja tai, kad abu yra paženklinti nelaimės ženklų. Be to, pirmojo sakinio žodžiai „medici“, „medicos“ yra semantiškai susiję su antrojo sakinio junginiu „morbis augendis vulgandisque“, o pirmojo sakinio žodis „praecisum“ – su antrojo sakinio žodžiu „damnosa“. Pastarojo sakinio žodis „intercidit“ semantiškai yra artimas trečiojo sakinio žodžiams „morte“ ir „funeris“. Be į priekį nukreipto minties ir vaizdo judėjimo, veikia ir nurodytųjų teksto žodžių atgaliniai semantiniai ryšiai, tad gamtos reiškinių atpasakojimas neatrodo atsitiktinis ar nereikalingas.

Prie vidinių kūrinio saitų priklausytų ir pastovus teksto elementų kartojimasis: tokia pati pasakojimų forma, tolydžio pasikartojantys tiesioginių ir netiesioginių kalbų tarpai, nuoseklus dėmesys personažų jausmams ir emocijoms, nuolatinės autoriaus pastangos juos charakterizuoti, pagaliau vienoda leksika. Kūrinio suskirstymas į knygas ir skyrelius, viena vertus, atlieka teksto skaldymo ir vienos dalies atskyrimo nuo kitos funkciją, bet, antra vertus, nuolatinis antraščių kartojimasis turi ir semantinio teksto vienijimo vaidmenį.

Svarbus vidinis saitas yra tų pačių vaizdų kartojimasis kūrinyje. Karo ar puolimo vaizdas keletą kartų išreiškiamas junginiu „belli tempestas“ („karo audra“) ar žodžiu „procella“ („audra“): „Eodem tempore inter medias bellorum tempestates [...]“ (Ko. II, 187); „belli

⁸⁸ „Netrūko nė tokių, kurie įtarė, jog karalienę pribaižė ir lenkams nekenčiamą jos karaliavimą nutraukė didikai, Radvilų varžovai, padedami gydytojo italo, uždavusio su vaistais nuodų. Tą žiemą Lietuvą užgriuvo didelės nelaimės: plito baisios ligos, protarpiais lijo tokie šilti lietūs, kokie paprastai esti pavasario pabaigoje, todėl visai ne laiku suvarpojo javai, o po to užėję šalčiai visą nuvirino, pražudydami derlių. Karalius, kamuojamas neapsakomo sielvarto dėl karalienės mirties, išliejo savo širdį iškilniomis laidotuvėmis [...]“ (p. 685).

eius tempestas discussa est“ (Ko. II, 335); „Quia vero Suecus impen-
dentem sibi a Mosco procellam opponebat [...]“ (Ko. II, 430)⁸⁹. Ir
„belli tempestas“, ir „procella“ yra atėję iš antikinės literatūros (Stat.
Theb. III, 229; Cic. *Pro domo*, 137; Liv. XXX, 18, 4; XLIII, 10, 6; Tac.
Hist. III, 33). Dar dažniau karą Kojalavičius sieja su ugnies vaizdu.
Kai kur randame pasikartojantį iškelto karo deglo vaizdą: „Prolatam
a Suentoslaο belli facem [...]“ (Ko. I, 87); „Interea novo bello fax a
Livonibus Ioanne Tudio et Cleto Cruzo prolata est“ (Ko. II, 494)⁹⁰.
Kitur kalbama apie karo liepsnos prasiveržimą: „Ingens profecto
flamma erupisset [...]“ (Ko. II, 213); „Ita ultro citroque missis epistolis
sensim animi irritabantur gliscebantque semina belli in diuturnam
flammam erupturi“ (Ko. II, 269)⁹¹. Visoje *Lietuvos istorijoje* pabirusį
randame junginį „igne et ferro“⁹²: „progressurus igne et ferro ulterius“
(Ko. I, 73); „impune igne ac ferro ingentem vastitatem per agros et
villas circumtulit“ (Ko. I, 178); „Quidquid inter Livonicum sinum et
Dunam fluvium interjacet, ferro ac igni vastatum“ (Ko. I, 269); „At
Olgerdus interea Livoniam Derpatum usque et Ozelam insulam per-
vagatus late ferro et igni grassabatur“ (Ko. I, 309); „in Sambiam irrupit
et ultra reliqua damna ferro ac igni illata aliquot millia captivorum
eduxit“ (Ko. I, 311); „Godefridus de Linda, Prussiae marechalcus,
[...] duodecim millium exercitu igne ac ferro Trocos usque ac Vilnam
penetravit“ (Ko. I, 350–351); „Quo tempore Ediga per Russiam ferro
et igne grassabatur“ (Ko. II, 103); „Quare cum nuntiatum esset Scy-
thas gemino exercitu Poloniam aggressos late vastitatem igni ferroque
circumferre“ (Ko. II, 252); „nunciat hostem igne ac ferro barbare in

⁸⁹ „Kol čia siautė karo audra [...]“ (p. 474); „karo audra buvo išsklaidyta“
(p. 610); „Švedų valdovas dėl galinčios iš Maskvos atgriaudėti audros [...]“ (p. 698).

⁹⁰ „Iškėlus Sviatoslavui karo žibintą [...]“ (p. 96); „Tuo metu Livonijos gy-
ventojai Jonas Taubė ir Elertas Krauzė vos neužkūrė naujo karo gaisro“ (p. 754).

⁹¹ „Be abejonės, būtų įsiplieskęs didžiulis gaisras [...]“ (p. 497); „Siuntinė-
jant šitaip laiškus į vieną ir kitą pusę, nejučiomis širdyse budo pyktis, o rusenan-
čios karo žarijos neilgai trukus galėjo uždegti neužgesinamą liepsną“ (p. 551).

⁹² Kai kur rašoma „igne“, o kai kur – „igni“. Čia autoriaus rašyba nevieno-
dinama, cituojama taip, kaip parašyta *Lietuvos istorijoje*.

omnia saevire“ (Ko. I, 310); „Georgius Zenowicz cum filio Christophoro circa Leplos igne ac ferro grassatus“ (Ko. II, 483); „Moscuam urbem cum extima arce igni ac ferro funditus exciderunt“ (Ko. II, 493)⁹³. Junginį „ferro ignique“ vėlesni rašytojai pasiskolino iš Antikos autorių. Cezario ir Salustijaus raštuose šios frazės nerandame gal dėl jų stiliui netinkančio jos poetiškumo, galimybės vartoti metaforiškai, o gal dėl kitų priežasčių. Ją vartojo Ciceronas (Cic. *Phil.* XI, 37), itin mėgo Livijus (Liv. V, 14, 7; X, 12, 8; XXXVIII, 6, 4 etc.), nesikratė Tacitas (Tac. *Ann.* XIV, 38, 1). Ugnies vaizdu karas nuo seno išreiškiamas, matyt, ne tik dėl to, kad priešai gaisrais siaubė vieni kitų gyvenvietes ar javus, bet ir dėl susigrūmusių žmonių širdyse degančio priešiško. Todėl *Lietuvos istorijos* personažų slepiama ar prasiveržusi neapykanta irgi išreiškiama ugnies vaizdu (Ko. I, 113–114): „abditum ignem in flammas mox erupturum“ (Ko. I, 114); „Retenturum illum ex offensa odiorum igniculos [...]“ (Ko. I, 153); „male sopitus ignis cito rursus in furias exarsit“ (Ko. II, 142)⁹⁴.

Svarbią reikšmę kūrinio vientisybei turi ir viena jo tema – Lietuvos istorija. Šiai medžiagai išdėstyti Kojalavičius pasirinko metraščio formą. Iš eilės prabėgusių metų nuorodos, tolydžio iškeltos į jo kūrinio praštes ir tapusios skyrelių pavadinimais, tarytum gairės skaitytojams

⁹³ „Būtų ir toliau žygiavęs, viską ugnimi ir kalaviju naikindamas“ (p. 86); „ugnimi ir kalaviju smarkiai nusiaubė aplinkinius kaimus ir dvarus“ (p. 154); „Visas kraštas apie Livonijos įlanką ir Dauguvą buvo nusiaubtas ugnimi ir kalaviju“ (p. 209); „Tuo tarpu Algirdas, žygiuodamas Livonijos žeme ligi Dorpato ir Ezelio salos, viską naikino kalaviju ir ugnimi“ (p. 234); „jis išiveržė į Sembą ir kalaviju bei ugnimi pridaręs visokeriopos žalos, išsivedė keletą tūkstančių belaisvių“ (p. 235); „Gotfridas fon Lindenas, Prūsijos maršalas, [...] su dvylika tūkstančių karių, viską siaubdamas ugnimi ir kalaviju, nusigavo ligi Trakų ir Vilniaus“ (p. 260); „Kai Edigėjus siaubė Rusią kalaviju bei ugnimi“ (p. 395); „Todėl sužinojęs, jog skitai dviem žygio voromis užpuolė Lenkiją, siaubdami ją ugnimi ir kalaviju“ (p. 535); „pranešė, kad priešas visur ugnimi bei kalaviju siaubiaš kraštą“ (p. 588); „Jurgis Zenovičius su sūnumi Kristupu apie Lepelį ugnimi ir kalaviju siaubdamas kraštą [...]“ (p. 745); „Maskvos miestas ir išorinę pilį ugnimi ir kalavijus sugriovė iki pamatų“. Paskutinę citatą vertė straipsnio autorė.

⁹⁴ „slėpė [...] nelyginant rusenančią žariją, galinčią bemat suliepsnoti“ (p. 113); „jis įskaudintas ketino ir toliau kurstyti neapykantos ugnelę“ (p. 138); „netrukus priblėsusį ugnis vėl siautulingai suliepsnojo“ (p. 432).

nuolatos primena, kad laiko kategorija čia yra labai svarbi. Laiko nuorodą autorius įdėjo ir į kiekvienos kūrinio dalies antraštę: pirmos dalies antraštė skelbia, kad ši knyga pradeda ikirikščioniškų laikų įvykių atpasakojimais ir baigiama Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės prijungimu prie Lenkijos karalystės, o antra dalis pradeda tuo prijungimu, o baigiama unija, sujungiančia abi valstybes į vieną. Tad chronologinis įvykių dėstymo principas *Lietuvos istorijoje* vyrauja. Laiko kategorija iš esmės yra pagrindinis kūrinio struktūrinimo elementas, jungiantis į vieną daiktą skirtingo turinio pasakojimus. Modernioji literatūrologija Kojalavičiaus istorijos tekstą pavadintų perlų vėrinio naratyvu⁹⁵, kuriame ant chronologinio siūlo tarytum perlai yra suverti įvairiausių įvykių bei atsitikimų atpasakojimai. Laiko kategorijai Kojalavičius paaukoja viską. Kokio nors ilgesnio epizodo atpasakojimą jis išdėsto per kelis kartus. Pavyzdžiui, vienoje vietoje pavaizduota Mykolo Glinskio istorija būtų nuskambėjusi daug įspūdingiau, bet autorius savo pasirinktos taisyklės nepažeidžia. Galbūt jis taip elgiasi todėl, kad suvokia rašas ne atskirų asmenybių, o tautos istoriją. Tad labai stipriai veikiantis chronologijos dėsnis Kojalavičiaus veikale organizuoja medžiagą, neleisdamas jai subyrėti į gabalus, pažabodamas visokeriopą įvairovę ir Lietuvos istoriją sudėliodamas į nuoseklią laike išdėstytų įvykių seką. Iš įvairiarūšių įvykių sancaupos autoriui pavyko nuausti vientisą drobę, pavienius epizodus sudėliojus į vieningą Lietuvos istoriją.

IŠVADOS

Tyrimo medžiaga leidžia padaryti išvadą, kad Kojalavičiaus *Lietuvos istorijos* naratyvas remiasi glaudžiai vienas su kitu susijusiais keturiais pagrindiniais faktoriais, sudarančiais dvi antitetiškai koreliuojančias poras. Kadangi veikalas yra istoriografijos žanro, tai autorius būtinai turėjo nurodyti skaičius, išvardyti įvykių dalyvius ar

⁹⁵ Jeremy Hawthorn, *op. cit.*, p. 243.

vietoves bei pateikti kitokios informacijos. Taigi turime konstatuoti moksliskumo faktoriaus buvimą. Antra vertus, itin didelį vaidmenį atlieka ir dažniausiai moksliskumą užgožia antitetinės konotacijos meniškumo faktorius. Autorius įveda istorijos kūriniai nereikalingų elementų: kuria vaizdus, perteikia personažų jausmus.

Siekdamas, kad kūrinys nebūtų nuobodus ir trauktų skaitytojų dėmesį, Kojalavičius pasitelkia įvairovės faktorių, kaitaliodamas pasakojimo formas, įvykių raidos tempą, laiko kategorijos dėmenis, temas, pateikdamas įdomybių. Tačiau aktyviai veikia ir priešingas vientisybės faktorius: daugybė formalių ir semantinių saitų vienija medžiagą į monolitinį kūrinį, neleidžia jam subyrėti į pavienius epizodus.

Įteikta: 2011-02-02

Priimta: 2011-02-28

Dalia Dilytė

PECULIARITIES OF THE NARRATIVE IN *HISTORIA LITUANA*
BY ALBERTAS VIJŪKAS-KOJALAVIČIUS

Summary

Historia Lituana (The History of Lithuania) by Albertas Vijūkas-Kojalavičius is a vivid work that rivets the reader's attention. The author achieves this by offering narratives of diverse genres and of different themes. The author does not inform or list, but depicts the events in a broader or narrower manner. At times the narrative is marked by the attitude of a simple historical message, but it usually never remains just a message, because the author inserts an image into it. Like Livius, Kojalavičius resorts to the principle of the period and applies two sorts of structures of periodic speaking. One type of periods consists of one thought expressed by several short sentences or *kolos*. They produce shorter or longer narratives that create an impression of a more dynamic tempo. A different type of the narrative is characterised by periods with long, ramified sentences rich in subordinate clauses and participial structures. Narratives of both types convey impressive, vivid images, which do not usually appear in non-fiction works.

From the point of view of the content, all narratives can be broken down into two groups. The first group would include events indispensable to an historical work: marches, wars, battles, legations, rulers' letters, debates of the figures of states, the founding of cities or castles, outstanding famines or plagues. The second group would consist of the narratives that are optional for a work of history, which appeared with the intention of satisfying the readers' curiosity, surprising them, and offering them some sort of pleasure. These are the narratives on the weather unusual for a given season, oddities, holidays, nobility balls, weddings and other celebrations. Stories about miracles that attest to the power of God or the Christian faith, and which are not compulsory for a work of history, can be attributed to this group.

Past tenses dominate works of history. The images of both the narratives and speeches are usually submerged in the past, the kaleidoscope

of which scintillates with images of wars, battles, legations, negotiations, plague, famine, rulers' weddings or other jubilations. The readers behold them from a distance, from the heights of their time; attempts are made to impress the belief in a simulacrum on the readers – that there and then, in olden times, they exist independently and are not subject to the author's attempts and consciousness. This kind of narrative, which is called mimetic, prevails in *Historia Lituana*. However, Kojalavičius does not confine himself to this sort of narrative. In his mimetic narrative, there sometimes appears diegetic narrative; it allows the present, which is first of all embodied by the author's direct appearance, to speak. The author is timeless. No matter when readers read, the author, who speaks in the present tense and first person singular, will always be a contemporary standing next to them, or an interlocutor talking to him here and now. Thus, the feeling of the present occasionally interferes with the narrative of the past tense. The elements of the diegetic narrative inserted into the mimetic narrative constantly make the readers 'switch' – to return from the past times to the present, their own tense. In this way monotony is precluded, and the narrative becomes much livelier.

In building an image, the author of *Historia Lituana* often resorts to the details of feelings and emotions. He tries to reveal the experiences and moods of the characters of his work: he conveys their resentment, anger, fury, wrath, sorrow, painful grief, doubt, joy and other movements of the soul. Kojalavičius often displays an excellent knowledge of psychology, by revealing an entire spectrum of the characters' experiences or their subtle nuances.

Despite the heterogeneous nature of the themes of the narrative and the ways of their presentation, Kojalavičius' *Historia Lituana* gives the impression of a monolithic work. The author achieved a balance between variety and integrity, and the best relation between these elements. Different narratives are connected by various types of links. We come across a large number of formal external links. Having finished one narrative, the author often pronounces the words 'interea' or 'interim', thus indicating what other events took place more or less at the same time with the ones described, or immediately after them. An important internal link is the repetition of the same images in the work. The internal links of the work would also include a permanent recurrence of the formal elements of the text: the same structure of the narrative,

regularly recurring inserts of direct and indirect speeches, consistent attention to the characters' feelings and emotions, the author's attempts to characterise them, and, finally, consistent lexicon. The theme – the history of Lithuania – is also significant. To present this material, Kojalavičius chose the form of the chronicle. The category of time is essentially the central element of the structuring of the work which merges narratives of differing content into one. Kojalavičius sacrifices everything to the category of time. It takes him several times to set out the retelling of some longer episode. Thus, a very strong law of chronology organizes the material in Kojalavičius' work by preventing it from falling into pieces, taming the manifold diversity, and arranging the history of Lithuania into a consistent sequence of events. By arranging individual episodes into a solid history of Lithuania, the author succeeded to weave an integrated fabric from an accumulation of miscellaneous events.